

FORBRUKERVERNET VED KOLLEKTIVKJØP

Kandidatnummer: 589

Leveringsfrist: 25.04.2008

Til sammen 16130 ord

24.04.2008

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Problemstilling	1
1.2	Bakgrunn for temavalg	1
1.3	Hva er Powerbuy?	2
1.3.1	Mellommannen	4
1.3.2	Juridiske utfordringer	4
1.3.3	Hvordan utvikler markedet seg?	5
1.4	Avgrensninger	7
<u>2</u>	<u>METODE</u>	<u>8</u>
2.1	Rettskildebildet	9
2.1.1	Avtalen	9
2.1.2	Lovverket	9
2.1.3	Praksis	12
2.1.4	Kutymen og god forretningsskikk	14
2.2	Øvrig kildebruk.	15
<u>3</u>	<u>REGNES POWERBUY SOM FORBRUKERKJØP?</u>	<u>16</u>
3.1	Forbrukerkjøpslovens virkeområde	16
3.1.1	Bruk av mellommann	22
<u>4</u>	<u>BETALING</u>	<u>27</u>
4.1	Forskuddsbetaling	28

4.2	Betaling gjennom Avforum	34
<u>5</u>	<u>ERSTATNINGSANSVAR</u>	<u>36</u>
5.1	Ansvarssubjektene	37
5.2	Ansvarsgrunnlaget	38
5.2.1	Erstatningsrettslig vern	40
5.2.2	Aktsomhetsvurderingen	42
5.2.3	Subjektive forhold	49
5.3	Økonomisk tap, adekvans og årsakssammenheng	50
<u>6</u>	<u>ET BLIKK FRAMOVER</u>	<u>53</u>
<u>7</u>	<u>KILDELISTE</u>	<u>57</u>
<u>8</u>	<u>LISTER OVER TABELLER OG FIGURER M V</u>	<u>A</u>

1 Innledning

1.1 Problemstilling

Hovedformålet for denne oppgaven er å redegjøre for forbrukerens rettsvern, og de rettslige rammer rundt fenomenet Powerbuy og lignende typer felleskjøp. Herunder vil det rettes fokus mot de sidene av fenomenet som ligger i et uklart juridisk landskap. Spørsmål rundt kjøpernes rolle som forbruker vil derfor stå sentralt. I sammenheng med dette vil det redegjøres for bruken av mellommann, forhåndsbetaling og de erstatningsrettslige spørsmål som kan oppstå.

1.2 Bakgrunn for temavalg

Valget av forbrukervernet ved kollektivkjøp som oppgavens tema ble inspirert av en artikkel¹ i Aftenposten. Artikkelen omhandler en tidligere sak der forbrukere ble svindlet for store beløp etter å ha inngått avtale om felleskjøp av tv apparater over internett.² Saken reiser flere relevante juridiske spørsmål i forbindelse med fenomenet felleskjøp.

Felleskjøp over internett eller Powerbuy er i en global startfase, og kan medføre rettslige usikkerhetsmomenter i forhold til norsk rett. For å stimulere en positiv utvikling av nye handelsformer vil det være spesielt viktig at det legges til grunn rettslige rammer som er klare og presise. I forhold til valget av oppgaven vil det være en interessant utfordring å finne og vurdere de relevante juridiske problemstillinger som avtaler om felleskjøp med forbrukere kan reise.

¹ Gjengitt på internett gjennom: <http://e24.no/naeringsliv/article1958692.ece>.

² Saken ble løst uten behandling i retten fordi arrangøren utbetalte kjøperne økonomisk kompensasjon for tapet.

1.3 Hva er Powerbuy?

Powerbuy³ kan enklest forklares som en form for felleskjøp der forbrukere går sammen for å kollektivt oppnå bedre priser ved å legge inn store bestillinger av bestemte varer.

Hovedformålet bak slike felleskjøp er samlet å oppnå best mulig pris for en vare.

Forretningsideen bygger i hovedsak på det enkle prinsipp at man står sterkere som gruppe, enn om man må opptre alene. Man får som gruppe muligheten til å oppnå en bedre forhandlingsposisjon. Prinsippet gjelder i utgangspunktet for alle former for forhandlinger, enten det er politiske, religiøse eller andre interesser som er felles. En utfyllende redegjørelse av den kollektive verdi i forretningsverden finnes i utgivelsen ”The Wisdom of Crowds”⁴ av James Surowiecki. Bokens undertittel ”Why the Many Are Smarter Than the Few and How Collective Wisdom Shapes Business, Economies, Societies and Nations”⁵ understreker denne verdien.

For de fleste typer kjøp og handel vil det ofte være en fordel å være mange sammen for å kunne forhandle fram gode avtalebetingelser, og da spesielt pris. Måten slike kjøp vanligvis gjennomføres på er ved at forbrukere møtes over et felles nettsted og avtaler hvilke produkter man vil kjøpe. Deretter kontaktes produsenter eller importører direkte til forhandlinger for å unngå fordyrende mellomledd slik som enkeltstående forhandlere.

Metodene for gjennomføring av handelen kan foregå på ulike måter, men en vanlig måte er å benytte seg av mellommenn eller personer med fullmakt til å opptre som representant eller formidler for gruppen av kjøpere. Disse personene vil som regel også tilhøre den virksomheten som arrangerer nettstedet, og som tilbyr organiseringen av kjøpet. Videre vil en ordre plasseres til et firma, og oppgjør og levering avtales deretter.

³ Heretter også omtalt som felleskjøp og kollektiv handel.

⁴ Surowiecki (2004).

⁵ Surowiecki (2004).

Et typisk eksempel på et Powerbuy kan være der et internetforum legger ut en tråd⁶ med informasjon om et produkt, for eksempel spesifikasjoner og pris på en pc. Under denne tråden kan medlemmer av forumet melde seg på som kjøper av denne maskinen. Normalt vil man i forumet avtalerettslig forplikte seg til å kjøpe, ved at man aksepterer avtalevilkårene når man melder seg på som kjøper. Når tilstrekkelig mange har meldt seg på tråden, kan det avtales nærmere hvordan oppgjør og levering skal utføres. En vanlig måte å gjennomføre kjøpet på er som tidligere nevnt å benytte en representant eller mellommann til å utføre denne jobben. Kjøperne betaler normalt på forhånd til en felles konto som i sin helhet gjøres opp mot selgeren. Varene blir til slutt levert, og kjøperne står deretter selvstendig i forhold til eventuelle krav som følger av kontraktsbrudd eller mislighold fra selgeren.⁷

Mellommenn eller formidlere kan være privatpersoner, eller det kan være de selskapene som driver nettstedet og som organiserer handelen i en næringsvirksomhet. Normalt ligger deres økonomiske interesser i en avtalt provisjon, eller eventuelle gebyrer av kjøpet.

Begrepsbruken rundt handelssituasjonen vil i det følgende variere mellom felleskjøp, kollektivhandel og Powerbuy. Det legges i oppgaven til grunn at det ikke foreligger noen forskjell rettslig sett mellom begrepene, men at felleskjøp og kollektivhandel dekker et større område av mulige handelssituasjoner og vil brukes mer i generelle beskrivelser. Begrepet Powerbuy vil brukes mer konkret og dekker hovedsakelig bare de situasjoner som er beskrevet ovenfor. Et eksempel på den faktiske forskjellen mellom begrepene kan være de tidligere amerikanske operatørene av felleskjøp. Disse drev i stor utstrekning egen næringsvirksomhet fordi de ofte selv hadde egne varelagre, og eierinteresser i de produktene som ble omsatt. I motsetning til dette finner man den type felleskjøp der

⁶ Åpen internettside der registrerte medlemmer kan skrive innlegg.

⁷ Hovedprinsippene for det avtalerettslige i Powerbuy er hentet ut fra de nettbaserte avtalevilkårene til Avforum. Et norsk selskap som gjennomfører Powerbuy innenfor varegruppen lyd og bilde. Se nærmere deres nettsted www.avforum.no.

mellommannen bærer større preg av å bare organisere handelen, uten å selv eie eller omsette varene. Det er det siste alternativet som vil danne grunnlag for oppgaven.

1.3.1 Mellommannen

Det finnes flere typer mellommenn, og deres rettslige tilstand avgjøres normalt ut fra deres funksjoner. Begrepet mellommann vil i framstillingen bli brukt som en fellesbetegnelse på de ulike funksjoner aktørene bak felleskjøp har. Ettersom det er store variasjoner på hvilke oppgaver disse aktørene utfører, vil det derfor vanskelig kunne gis en mer spesifikk betegnelse. Generelt kan det legges til grunn at mellommenn ved Powerbuy i hovedsak representerer kjøperne framfor selgeren. Dette enten i rollen som formidler, representant, kontraktsmedhjelper, fullmektig, megler eller lignende. Hvordan forholdet rettslig skal reguleres avhenger av hva som avtales mellom partene. Hovedpoenget blir uansett at det vil oppstå et indre kontraktsforhold mellom kjøper som oppdragsgiver og mellommann som oppdragstaker, og et annet ytre forhold mellom selger og kjøper som går gjennom mellommannen. I det ytre forholdet vil normalt ikke mellommannen være ansvarlig forpliktet ved selve kjøpsavtalen. Han opererer altså ikke for egen regning og er ikke å regne som avtalepart. Mellommannens generelle funksjon ligger derfor i å forhandle fram gode avtalevilkår i forbindelse med store kjøp på vegne av de mange kjøperne. I det indre kontraktsforholdet vil imidlertid mellommannen stå i kontraktsrettslig forpliktelse til kjøperen. Dette vil ha betydning spesielt for erstatningsrettslige spørsmål.⁸

1.3.2 Juridiske utfordringer

Hvordan felleskjøp gjennomføres kan være avgjørende for hvilket juridisk landskap de havner i. Av spesiell betydning er hvordan medlemmene i en gruppe organiseres. Er de involverte i gruppen selvstendige kjøpere, eller er de å regne som en gruppe på lik linje med en profesjonell og organisert part i en avtale? Følgen av organiseringen kan mer konkret bli at alle medlemmene enten regnes som forbrukere slik at avtaleforholdet faller

⁸ For en bredere framstilling av mellommenns rettslige stilling, se Woxholth Avtalerett Kap. 14.

innenfor et strengere, og til dels ufravikelig lovregulert virkeområde. Alle vil da egentlig stille som individuelle parter, med egne forpliktelser og rettigheter på lik linje med vanlige kjøp. Annerledes kan situasjonen bli dersom man opptrer med egen representant til å inngå og gjennomføre avtalen. Kjøperne vil da kunne opptre som profesjonelle parter, noe som rettslig kan plassere dem i et mer åpent juridisk landskap som innebærer større vekt på selve avtalefriheten og risikoen for at forbrukervernet bortfaller. Dette drøftes under punkt 3.1.1.

Det vil også kunne være problematisk for slike kjøp, og handel over internett generelt at det avtales forhåndsbetaling. Følgene ved kontraktsbrudd og eventuelle likviditetsproblemer hos en av part kan sette kjøperne i en vanskelig økonomisk situasjon. Omstendighetene rundt forhåndsbetaling kan også få en betydning i forhold til ansvarsforholdene til mellommennene. Dette vil bli drøftet nærmere under punkt 4 og 5.

1.3.3 Hvordan utvikler markedet seg?⁹

Nyere forretningsmodeller av felleskjøp oppstod gjennom internett på slutten av nittitallet, ofte gjennom oppslag som team purchase, crowd storm og co buying. Amerikanske selskaper som CoShopper og Lets buy it var tidlig ute med ideen å organisere kjøpernes interesser. Konseptene deres fikk likevel ikke spesielt stor respons i starten da interessen blant publikum ikke syntes stor nok. Flere av selskapene la derfor ned sin virksomhet. Det var i følge artikkelen Crowd Clout heller ikke tilstrekkelig med brukere online til at konseptet kunne slå igjennom på det tidspunktet i de største markedene.

Det har i de siste årene vist seg å oppstå en renesanse for selve konseptet med felleskjøp over internett. Ifølge det globale nettstedet trendwatching.com¹⁰ har det spesielt i Kina og

⁹ Framstillingen er inspirert av artikkelen Crowd Clout fra www.Trendwatching.com.

¹⁰ Et globalt nettsted som fokuserer sterkt på nye konsepter innenfor handel og forretningsliv verden over. Det bygger på et nettverk med over aktive 8000 brukere, eller spottere som kontinuerlig oppdaterer nettverket med artikler om den nyeste utviklingen i forretningslivet.

India oppstått en voldsom vekst der hundretusener av medlemmer allerede handler produkter kollektivt gjennom store nettaktører som taobao.com, liba.com og teambuy.com.

Den samme veksten kan det ikke sies å ha vært i den vestlige verden fram til nå, selv om det finnes enkelte aktører som har gjort forretning av dette innenfor begrensede varekategorier. Blant de som har startet opp med felleskjøp over internett er det dominerende positiv omtale av utviklingen. Gjennom aktørenes egne uttalelser på deres hjemmesider¹¹ og gjennom massemedier kan man se indikasjoner på en økende interesse for fenomenet.¹²

Internettfirmaet Avforum.no har i den senere tid organisert flere Powerbuy for sine medlemmer. På deres nettsider legger de ut ulike produkter som selges til en svært fordelaktig pris dersom tilstrekkelig mange medlemmer melder seg på. Selskapet har spesialisert seg på å organisere store kjøpsavtaler av brunevareelektronikk slik som tv apparater og lydanlegg. Ifølge uttalelser på selskapets hjemmeside ser daglig leder Jon-Eivind Lygren for seg en positiv utvikling av markedet.¹³ Den del av Avforums virksomhet som ligger innenfor de områder som berører oppgavens enkelte tema vil bli brukt til relevante eksempler og som illustrasjon.

¹¹ Se for eksempel Avforum.no, Pingelpartner.nl og letsbuyit.com.

¹² Artikkelen Crowd Clout fra trendwatching.com, <http://www.trendwatching.com/trends/crowdclout.htm>

¹³ Kontakt med daglig leder Jon-Eivind Lygren i avforum har foregått over e-post oktober 2007. Skriftlig korrespondanse er lagret, og kan framskaffes ved forespørsel.

1.4 Avgrensninger

På bakgrunn av de kontraktsrettslige rammene for oppgaven vil det ikke redegjøres for rent tekniske internettløsninger som aksept og gyldighet av elektroniske avtaler, og datasikkerhet ved handel over internett. De øvrige kjøpsrettslige reklamasjonsrettigheter holdes også utenfor oppgaven da disse forutsettes å være upåvirket av begivenheten Powerbuy. Drøftelsen rundt typer av kjøp begrenses til alminnelig varehandel som løsøre. Dette synes å være mest praktisk for ulike eksisterende Powerbuy grupper. Det utelukkes derimot ikke at drøftelsene kan få relevans også for andre typer kjøp slik som for eksempel rene digitale ytelser eller fast eiendom.

Med digitale ytelser menes det normalt data som formidler bilder, film, programvare, musikk tekster og lignende. I forhold til oppgavens tema vil de databærende mediene slik som cd plater, dvd plater og harddisker omfattes. Selve datamaterialet er derimot ikke å regne som ting etter forbrukerkjøpsloven § 2, og vil derfor avgjøres av opphavsrettslige beføyelser som klart faller utenfor den videre besvarelse. Det utelukkes likevel ikke at flere av hensynene og momentene som vil drøftes også kan overføres til de som handler, eller mot betaling kopierer slike ytelser. Dette fordi det også kan eksistere et like stort behov for et forbrukervern ved handel av digitale ytelser som ved øvrig handel.¹⁴

¹⁴ Definisjoner på digitale ytelser er hentet fra Norsk lovkommentar til forbrukerkjøpsloven note 5 ved Kai Krüger.

2 Metode

Det rettslige materiale som skal legges til grunn for oppgaven er variert, men hovedsakelig hentet fra kontrakt og avtalerettens område. Felleskjøp vil blant annet gjelde kjøp og kontraktslovgivning. De aktuelle rettsområder og regelverk vil i det følgende drøftes i forhold til hvordan et Powerbuy rettslig bør reguleres, og de relevante problemstillinger som er knyttet til det. Samtidig vil blikket rettes mot øvrige rettsforhold som kan innvirke gjennomføringen av kollektive forbrukerkjøp, deriblant erstatningsreglene.

2.1 Rettskildebildet

Bruken av rettskilder vil variere ut fra hvilket juridisk landskap man opererer under.

Kontraktsretten vil stå sentralt, både den alminnelige delen om ansvarsforhold og den mer spesielle delen som kjøpslovgivningen, vil være relevant i forbindelse med de ulike drøftelsene. Videre vil avtaleretten og erstatningsretten komme inn i bildet ved vurderinger av de ulike avtaler som inngås mellom partene generelt.

2.1.1 Avtalen

Grunnlaget for alle typer kjøp ligger i selve kjøpsavtalen. Denne vil normalt være forhandlet fram og godkjent av alle parter. I utgangspunktet står man fritt til å avtale hvordan man vil gjennomføre en handel, og hva den skal innebære. Dette illustreres også med det store mangfold man har av handelsformer i dag. Noen varer selges for eksempel over auksjon, og andre igjen bestilles på forhånd og produseres etter avtalte spesifikasjoner og ønsker. Det legges med andre ord få hindre eller føringer for å velge hvilken avtale man vil inngå. I forhold til for standardkontrakter mot forbrukere vil det imidlertid kunne foreligge enkelte klausuler som etter rimelighetsbetraktninger kan være gjenstand for nærmere diskusjon. Når det gjelder ulike typer felleskjøp vil likevel avtalen være grunnlaget for den rettslige situasjonen man havner i.

2.1.2 Lovverket

Lovverket vil legge opp rammer for kjøpsavtalene og sette opp normalregler som kontraktsbestemmelsene bør samsvare med. Avtalen bestemmer hva kjøpet skal gå ut på og hvordan det gjennomføres, og loven kommer normalt først inn der problemer eller uenigheter oppstår.

2.1.2.1 Kjøpslovgivningen¹⁵

Gjeldende kjøpslovgivning regulerer i hovedsak den ordinære varehandel med de primære lovene kjøpsloven¹⁶ og forbrukerkjøpsloven.¹⁷ Forbrukerkjøpsloven gjelder for kjøp av forbrukere etter sin inntredelse den 01.07.2002. Kjøpsloven og forbrukerkjøpsloven er de viktigste lovene som regulerer varehandel i Norge. De bygger i stor grad på eldre kontraktsrett utviklet i praksis, lovsamarbeid i Norden, felles lovgivning i EU, og nyere internasjonale organers konvensjoner slik som CISG¹⁸ utviklet i regi av FN.

Lovene er bygget på samme plattform, men deres virkeområder er ulike. Kjøpsloven regulerer handel mellom næringsdrivende og handel mellom private, og bygger på hovedprinsippet om full avtalefrihet. Forbrukerkjøpsloven regulerer handel mellom private og næringsdrivende og tar utgangspunkt i at en eller flere av partene ikke står like sterkt som den andre. Hensynene bygger her i større grad på forbrukervern mot urimeligheter som følge av ujevnt vektfordeling. Et av de viktigste prinsipper følger av lovens § 3 og innebærer at det ikke kan avtales noe eller settes vilkår som gjør at forbrukeren blir dårligere stilt enn det som følger av loven.

Kjøpslovgivningen må først og fremst tolkes etter ordlyden og de tilhørende kilder slik som deres forarbeider, rettspraksis og de øvrige hensyn lovene bygger på. Som kilder vil forarbeidene til kjøpslovgivningen være av stor betydning da disse er bygget på et grundig arbeid og detaljerte redegjørelser.

Forbrukerkjøpslovens forarbeider er et godt eksempel på at deres tilblivelse har resultert i et grundig arbeid som er en av de viktigste kildene til å tolke lovens bestemmelser ut ifra. I forbindelse med forberedelsene til den nye loven ble det først satt ned et utvalg for å utrede

¹⁵ Framstillingen av kjøpslovgivningen bygger på innledende kapitler om forbrukerkjøpsloven i Tveberg (2008) og Selvig (2006).

¹⁶ Lov om kjøp nr. 27 av 13.05.1988.

¹⁷ Lov om forbrukerkjøp nr. 34 av 21.06.2002.

¹⁸ Convention on Contracts for the International Sales of Goods.

forbrukerens stilling og komme med forslag til ny lov om forbrukerkjøp. I denne sammenheng ble det blant annet tatt opp til drøftelse de ulike særbestemmelsene for forbrukere. Videre ble også selve definisjonen av forbruker og rekkevidden for lovens virkeområde grundig gjennomgått. Utvalgets arbeid førte til dens innstilling NOU 1993: 27 forbrukerkjøpslov. Forslaget til ny lov innebar på flere punkter et styrket forbrukervern. Den videre behandlingen av utvalgets utredning ble imidlertid satt på vent, da det på samme tid ble besluttet å opprette et nytt direktiv for forbrukere innen EU som resulterte i det vedtatte direktivet 1999/44/EF forbrukerkjøpsdirektivet. Dette direktivet ble innlemmet i EØS avtalen og besluttet innført i norsk lovgivning innen januar 2002.

Etter dette ble utvalgets utredning og lovforslag tatt opp igjen og det ble i forbindelse med gjennomføringen av EU direktivet gjort en del endringer for å tilpasse den nye loven ved justisdepartementets behandling av preposisjonen. Det ble under dette arbeidet også opprettet et felles nordisk samarbeid for å sikre korrekt gjennomføring av direktivet. Justisdepartementet fremmet etter dette forslag til ny lov om forbrukerkjøp gjennom Ot.prp. nr 44 (2001-2002) Forslaget ble senere etter mindre endringer vedtatt som lov av 21. juni 2002 nr 34 om forbrukerkjøp.¹⁹

2.1.2.2 Øvrig Lovgivning

Beslektet lovgivning vil kunne spille en rolle ved tolkningen og forståelsen av kjøpsrettslige forhold.

Avtaleloven²⁰ regulerer mer den generelle kontraktsretten, og er i dag av mindre betydning på de områder man har fått spesiallovgivning. En av lovens bestemmelser som fortsatt vil være relevant er den alminnelige lempningsregelen i § 36 som åpner for å sette tilside hele eller deler av avtalen der det oppstår eller foreligger urimeligheter eller forhold som er i strid med god forretningsskikk.

¹⁹ Framstillingen av forarbeidenes utvikling bygger på Tveberg (2008) s 30-33.

²⁰ Avtaleloven nr. 4 av 31.05.1918.

Ehandelsloven²¹ er av nyere dato og kommer fra den stadig økende rettskapning innenfor EU samarbeidet. Loven regulerer tilfeller av handel over internett og de spesielle forhold som der oppstår slik som opplysningsplikt, oppgjørsform og datasikkerhet. Utgangspunktet er at man skal stille like sterkt ved elektronisk handel, som ved vanlig fysisk handel. Ehandelsloven er i seg selv ment å supplere øvrig lovgivning innenfor kjøp.

Øvrig lovgivning og dens praksis som for eksempel angrerettloven, avhendelsesloven og markedsføringsloven kan også få betydning i tilfeller av handel med varer dersom de kan gi nærmere veiledning om tolkning av kjøpsrettslige begreper, og ellers om spesielle eller beslektede rettslige forhold.

2.1.2.3 Ulovfestet kontraktsrett

Det eksisterer fortsatt i norsk lovgivning mange ulovfestede regler innenfor kontraktsretten som vil ha relevans ved tolkning og vurdering av rettslige spørsmål. Disse tar ofte form som alminnelige obligasjonsrettslige prinsipper og står som rettskilder på samme nivå som sedvaner og øvrig lovgivning. Verdt å nevne i denne sammenheng kan være ansvarsreglene ved kontrakter. I forhold til oppgaven vil grunnlaget for uaktsomhetsansvaret eller culperegelen være av betydning. Dette vil bli redegjort for senere i besvarelsen, se nærmere under punkt 5.2.

2.1.3 Praksis²²

I forbrukersaker foreligger det per i dag en begrenset mengde rettspraksis fra høyesterett. Etter forbrukerkjøpslovens inntreden foreligger bare to dommer i forbrukersaker.²³ Det er

²¹ Lov om visse sider av elektronisk handel og andre informasjonssamfunnstjenester nr. 35 den 23.05.2005.

²² Praksis som rettskilde i kontraktsretten er inspirert av framstilling i Hov (2002) kapittel 2, og Eckhoff (2001).

likevel mange kjøpsrettslige spørsmål som er avgjort i høyesterett etter kjøpsloven fra 1988, og mye av denne praksisen vil kunne få relevans også i forhold til forbrukerkjøp. For de områder som berører forbrukerforhold og som er behandlet i høyesterett, vil man kunne regne med å finne grundige svar som er av relevant betydning for forståelsen og framtidig tolkning av spørsmålene. Avgjørelser fra eldre høyesterettspraksis til tidligere kjøpslovgivning, må her som ellers vurderes nøye for å finne ut om de fortsatt har relevans og kan følges i forhold til forbrukere og dagens samfunn forøvrig.²⁴

Av øvrig praksis²⁵ finnes det flere ulike forbrukerorganer innenfor kjøpsrettens områder. Forbrukerrådet og forbrukerombudet er offentlige myndigheter og interesseorganisasjoner med oppgave å sikre forbrukerens rettigheter i deres hverdag, både i forhold til det private markedet og mot det offentlige slik som politikken og rettsapparatet. Deres oppgaver innebærer blant annet å hindre urimelig markedsføring og urimelige kontrakter, opptre som rådgivende organ i forhold til offentlige utarbeidelser, veiledning, megling og å være kontrollorganer overfor det private markedet. I tillegg til disse er det også opprettet ulike klagenemnder i forhold til spesifikke områder som normalt angår forbrukere.

I tillegg er forbrukertvistutvalget etablert som et tvisteløsningsorgan i forbrukersaker. Organet reguleres av Lov om behandling av forbrukertvister 28. april nr.18 1978. Det regnes som et forvaltningsorgan og behandler forbrukertvister mellom forbrukere normalt etter at de har vært inne hos forbrukerrådet til forhandling, og denne ikke har ført fram. Forbrukertvistutvalgets beslutninger er i hovedsak skriftlig og avgjørelsene treffes ved alminnelig flertall. Behandlingen og avgjørelser treffes av tre av utvalgets medlemmer. Vedtak fra forbrukertvistutvalget kan ikke påklages, men de kan bringes inn for Tingretten. Hvis dette ikke skjer har utvalgets vedtak samme virkning som en rettskraftig dom.

²³ Rt. 2006 s. 179 og Rt 2007 s 1274.

²⁴ Se også kommentarer til eldre praksis i Tveberg (2008) under rettskildespørsmålene.

²⁵ Beskrivelsen her bygger på organenes egen framstilling og informasjon på deres internettportaler.

De ulike råd og organers praksis og uttalelser vil kunne ha en viss rettskildemessig verdi for tolkning av kjøpsrettslige spørsmål som ikke er avklart ved hjelp av lovens ordlyd, domstolenes praksis eller lovens forarbeider. Ettersom det er tale om offentlige organer kan de sammenlignes med øvrig alminnelig forvaltning eller voldgiftspraksis, men da med spesialisering innenfor forbrukerkjøpsrettslige problemstillinger. Et problem ved bruk av slik praksis er at den ofte er vanskelig tilgjengelig, og ikke er utarbeidet like grundig som av jurister i retten. Deres praksis og rådgivning vil derfor som i andre tilfeller forvaltningspraksis vurderes ut fra deres mengde og varighet. Det er fra justisdepartementets side i lovforarbeidene eksempler på at disse organenes råd og praksis enkelte ganger er blitt fraviket og andre ganger tatt til etterfølgelse. Dette kommer blant annet fram ved departementets vurderinger av rekkevidden for forbrukerdefinisjonen til den nye forbrukerkjøpsloven. Et tydelig eksempel på fravikelse av forbrukertvistutvalgets tidligere praksis er der departementet gikk inn for at borettslag ikke lenger skulle ansees som forbrukere.²⁶

2.1.4 Kutymen og god forretningsskikk²⁷

Alminnelig kutyme for handel og etablert bransjepraksis kan også være til hjelp ved forståelsen av kontrakter og avtaletolkning. Spesielt i forhold til de ulovfestede erstatningsreglene om uaktsomhetsansvar, vil bransjepraksis og god forretningsskikk være til hjelp for å kunne fastsette presise aktsomhetsnormer. For enkelte områder innenfor profesjonsansvaret vil mange av handlepliktene være styrt av lovfestede regler, men disse må ofte suppleres med mer detaljerte normer fra bransjene for å avgjøre om en handling har vært rettstridig, og om den derfor risikerer å bli ansvarsbetingende. Slik som øvrig praksis og normer må kutymen og praksis som ellers stå tilbake for den ufravikelige lovgivningen, og det kreves som regel en fast og etablert langvarig praksis for at de kan tillegges vekt. I dette ligger det at godskikk regler og praksis bør være like etablerte som øvrig regelverk,

²⁶ Jf FTU 1990/360. Se også andre tilfeller der forbrukertvistutvalgets praksis har blitt fraveket ved innføring av forbrukerkjøpsloven: FTU 1981/178 og FTU 1983/255.

²⁷ Bygger på Hov (2002) Kap. 2 og Hagstrøm (2003) Kap. 2.

og de må i tillegg være gode regler som samsvarer med øvrige reelle hensyn.²⁸ Det er flere eksempler på at uttalelser fra fagkyndige om bransjepraksis og bransjenormer har blitt lagt til grunn i retten for å vurdere ansvarsbetingende handlinger i forhold til yrkes og profesjonsutøvere. Et eksempel innenfor det aktuelle rettsområdet med profesjonsansvar kan være Rt. 1995 s 1530 der høyesterett legger til grunn fagkyndiges vurdering av hvilke krav som i bransjen stilles til takstmenn ved verditaksering av eiendom.

2.2 Øvrig kildebruk.

De øvrige kildene rundt selve konseptet Powerbuy som en næringsvirksomhet er mindre tilgjengelige ettersom fenomenet er relativt nytt på markedet. De viktigste kildene er spesielt uttalelser fra brukere og fagartikler på internett. Opplysningene bør vurderes kritisk etter hvor de kommer fra, men vil ofte kunne bidra til å informere om den generelle utviklingen av felleskjøp i verden, og de generelle trekk ved gjennomføringen av kjøpene. I denne sammenheng vil også avtalevilkår og aktørenes egen informasjon være til nytte for å fastlegge hvordan for eksempel Powerbuy virkelig foregår i praksis.

Andre juridiske kilder vil i hovedsak være relevant juridisk faglitteratur, samtaler med medstudenter og informasjon fra forbrukervernorganer. Disse vil kommenteres nærmere etter hvert som de brukes.

²⁸ Se Hagstrøm (2003) s. 59. Det kan forøvrig se ut som Hov ikke stiller like strenge krav til langvarig praksis for kutymen i sin framstilling ettersom han mener de ikke har like stor gjennomslagskraft som for eksempel sedvaneretten Jf. Hov (2002) s 37-42.

3 Regnes Powerbuy som forbrukerkjøp?

I relasjon til oppgavens tema om forbrukernes rettsvern ved Powerbuy, blir et viktig spørsmål om en kollektiv gruppe kjøpere skal regnes som individuelle forbrukere, eller om de opptrer i en organisert enhet med formidler eller profesjonell mellommann. Dette vil være et meget avgjørende spørsmål for valg av lovgivning og dermed kjøpernes rettigheter. Vurderingen vil også knyttes opp mot for eksempel spørsmålene rundt forhåndsbetaling.

3.1 Forbrukerkjøpslovens virkeområde²⁹

Spørsmålet som må vurderes her er først om en sammenslutning av flere privatpersoner slik som ved Powerbuy, omfattes av forbrukerkjøpslovens alminnelige virkeområde. I det følgende forutsettes det at de som deltar i et Powerbuy i utgangspunktet og individuelt sett er å regne som forbrukere og at det som kjøpes er ment til deres personlige bruk.

Forbrukerkjøp defineres etter Forbrukerkjøpsloven § 1 første ledd som salg av ting til en forbruker når selgeren eller selgerens representant opptrer i næringsvirksomhet. Videre beskrives forbruker i andre ledd som en fysisk person som ikke hovedsakelig handler som ledd i næringsvirksomhet. Sammenholdt med § 2 som sier hva loven gjelder for, angir dette lovens anvendelsesområde. De tre avgjørende momentene er altså hvem som er selger, hvem som er kjøper og hva er det som er gjenstand for handelen³⁰. Det viktigste spørsmålet i forhold til den videre drøftelsen vil være hvem som kan regnes som kjøper.

²⁹ Framstillingen bygger i hovedsak på kommentarer og vurderinger i forbrukerkjøpslovens forarbeider.

Enkelte vurderinger av rammene til forbrukerkjøpslovens virkeområde er også hentet fra Selvig (2006) del 1 kapittel 2 og 3, og Tveberg (2007) del 2 kapittel 1.

³⁰ Selvig 2006, kjøpsrett til studiebruk, Kap. 3,3 s. 60

I forarbeidene til forbrukerkjøpsloven³¹ er det inngående drøftet hvor omfattende begrepet forbruker skal være, og hva som innebærer forbrukerkjøp. Departementet har vurdert de kryssende hensyn som taler for og mot et videre begrep av forbrukerdefinisjonen. Herunder om forbrukerbegrepet skal avgrenses negativt mot at forbrukeren må være en fysisk person, eller om det kan åpnes for at visse sammenslutninger av personer uten spesiell kompetanse og næringsinteresse med et reelt behov, bør få forbrukervern og omfattes av lovgivningen.

Hensynet til et enhetlig forbrukerbegrep sammenfallende med den øvrige norske lovgivningen om forbrukervern, rettsutviklingen i EU, og de internasjonale konvensjoner synes for departementet å veie tungt. Det vises for øvrig i forarbeidene til at den svenske og finske loven bare omfatter fysiske personer, selv om det ikke blir sett på som noe avgjørende moment da anvendelsen av begrepene i de forskjellige land ikke er helt like. Videre vektlegges spesielt hensynet til en klar og forutsigbar utforming av forbrukerbegrepet, noe som i sin retning taler for en snever definisjon av forbruker. Dette er noe departementet også legger til grunn i sin vurdering. På bakgrunn av dette påpekes det i forarbeidene at juridiske personer ikke vil være uten vern i lovgivningen da avtalelovens § 36 og § 37 åpner for å sette avtaler helt eller delvis til side dersom det ville virke urimelig eller stride med god forretningsskikk å gjøre den gjeldende.

Når det kommer til mindre sammenslutninger bestående av privatpersoner, framhever departementet at forbrukervernet vil ivaretas ved at det enkelte medlem inngår avtalen i sitt eget navn. Dette kan også skje i form av fullmakter gitt til den som inngår kontrakten på vegne av de øvrige medlemmene. For de tilfellene der en slik gjennomføring vil være praktisk vanskelig for eksempel grunnet gruppens størrelse, mener departementet at sammenslutningen eller gruppen grunnet egne ressurser og selvstendighet ikke har stort nok behov for forbrukervern, og derfor vil falle utenfor forbrukerkjøpsloven.

³¹ Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) pkt 3.3 flg. S. 31-42.

Det samme synspunktet i forhold til mindre sammenslutninger, men med en fyldigere begrunnelse som departementet også slutter seg til kan man finne i utredningen til forbrukerkjøpsloven fra 1993. Her kommer det i utvalgets vurderinger fram at:

”Selv små sammenslutninger vil lett kunne ha en forhandlingsstyrke, ikke minst i forhold til pris, som gjør det mindre naturlig å la reglene for forbrukerkjøp komme til anvendelse. Vanligvis vil kjøpersiden også ha en valgmulighet. En gruppe kjøpere kan velge å opptre som enkeltpersoner i forbindelse med kontraktsinngåelse m.v. Dermed er det på det rene at forbrukerkjøpsreglene kommer til anvendelse. Dersom kjøperne i stedet velger å opptre gjennom en felles sammenslutning, bør de etter utvalgets oppfatning måtte ta den konsekvens at forbrukerkjøpsreglene ikke kommer til anvendelse.”³²

Unntak fra dette vil i følge utredningen kunne aksepteres der kontrakten inngås med navnet på en sammenslutning som ikke er mer enn en typisk vennegjeng eller en syklubb. Det avgjørende må ifølge utvalgets merknader til bestemmelsene om virkeområdet, være om kontrakten i disse tilfellene reelt sett er inngått av en fysisk person.

”Regelen kan likevel ikke forstås slik at den kjøperen som er angitt i kontrakten, alltid må være en fysisk person for at forbrukerkjøpsreglene skal komme til anvendelse. Det avgjørende må være om den enhet som er angitt som part, reelt er en egen juridisk enhet. F.eks. må et kjøp hvor en syklubb eller betegnelse på en vennegjeng formelt er angitt som kjøper, likevel anses som forbrukerkjøp. I et slikt tilfelle må kontrakten i realiteten anses å være inngått av fysiske personer. Annerledes vil det være hvor kjøperen er et borettslag eller en idrettsforening som driver organisert virksomhet.”³³

Hvor grensen nøyaktig går for slike unntak er ikke helt klar, men det legges til grunn en snever unntaksregel der all organisert virksomhet faller utenfor. Spørsmålet blir etter dette hva som kreves av en sammenslutning for at medlemmene skal kunne sikre seg

³² NOU nr 27 1993. Punkt 2.2.5 s. 34 under utvalgets vurderinger av lovens virkeområde.

³³ NOU nr 27 1993. Merknader til de enkelte bestemmelsene, kapittel 1, til § 1 s. 111-112

forbrukervernet. Utvalget antar at det for vurderingen av sammenslutninger kan hentes en viss veiledning fra begrepet partsevne i sivilprosessen.

Av tvisteloven § 2-1 andre ledd, legges det for øvrige sammenslutningers partsevne vekt på sammenslutningens organisasjonsform, om den har et eget styre eller annet organ som representerer sammenslutningen utad, om de har en formalisert medlemskapsordning, om de har egne midler og hva sammenslutningens formål er.

Det kan for øvrig vises til kjøpslovens forarbeider som i motsetning til NOU fra 1993 støtter en videre definisjon av forbrukerkjøp:

«Den omstendighet at flere personer organiserer felles innkjøp, utelukker ikke i seg selv at det dreier seg om forbrukerkjøp, så lenge formålet med kjøpet er knytt til den enkeltes personlige bruk.»³⁴

Departementet gir i forarbeidene sitt samtykke til uttalelsen i kjøpslovens forarbeider, og åpner for at kjøp som har likheter med ren formidling av avtaler, for eksempel der den enkelte fysiske personen står som egentlige kjøperen, bør kunne omfattes. I forhold til forbrukerkjøpsdirektivet vil et slikt unntak ifølge departementet ikke by på problemer. Dette fordi man har å gjøre med et minimumsdirektiv hvor statene står fritt til å gi mer forbrukervennlige løsninger. Dette vil også være i samsvar med direktivets formål som innebærer at så lenge det er et reelt behov for direktivets vern, vil det åpnes for at også andre enn fysiske personer kan omfattes av det.

På den andre siden ser departementet problematikken med at forbrukerdefinisjonen vil bli vanskeligere å avgrense ved et slikt unntak. Dette hovedsakelig fordi grensedragningen kan bli verre å trekke mellom fysiske og juridiske personer. Det avgjørende måtte da bli en konkret vurdering om den kjøpte gjenstand er ment til personlig bruk eller ikke. Ved å

³⁴ Ot.prp. nr. 80 (1986-87) s. 52.

vurdere rekkevidden ut fra et slikt kriterium frykter departementet at unntaksregelen raskt kan bli for omfattende. I forlengelsen av dette ser man at departementet ønsker å fravike tidligere praksis fra forbrukertvistutvalget som synes å ha fulgt en bredere definisjon av forbrukerbegrepet.³⁵

Et annet forhold som også blir tatt opp til vurdering er at en vid forbrukerdefinisjon vil kunne være problematisk for selgersiden ettersom forbrukerkjøpsdirektivet trolig ikke vil åpne for noe krav om synbarhet for selgeren. Spesielt i forhold til sammenslutninger og tilfeller av fjernsalg vil det for selger av denne grunn kunne være vanskelig å forutse hvem man inngår avtalen med, og dermed hvilken lovgivning som skal legges til grunn i ettertid hvis problemer oppstår.

Som resultat av dette ønsker departementet å klargjøre lovens virkeområde ved å bare la den omfatte fysiske personer som forbrukere. Departementet anser ikke de nærmere spørsmålene om grensedragningen for hvem som bør omfattes av unntaket å være til hinder for en slik klar og forutsigbar regel. Ut fra dette kan det se ut som vurderingen av disse spørsmålene synes å være overlatt fra lovgiver til domstolene.

En slik vurdering må ut fra lovgivers synspunkter antas å ta utgangspunkt i at det ikke skal mye til for at selv små sammenslutninger er å regne som organiserte, men at man likevel bør se på forholdene til enkeltpersonene i lys av sammenslutningens organisering og vurdere hvem som i realiteten er kjøper, og om det foreligger tilstrekkelig grunnlag for et forbrukervern. Dette vil gjelde spesielt der sammenslutninger har den bivirkning at forbrukere risikerer å miste forbrukervernet de ellers ville ha hatt. Alminnelige avtalerettslige regler vil her kunne være til hjelp for å avgjøre hvem som faktisk er kjøperen

Så langt tyder forarbeidenes uttalelser å stemme overens med ordlyden i forbrukerkjøpslovens § 1 for virkeområdet. Til sammen vil dette veie tungt i den retning av

³⁵ Se blant annet FTU 1990/360 der det ble åpnet for at enkeltmedlemmers personlige formål kunne være avgjørende for om et borettslag skal omfattes av loven eller ikke.

at forbrukerbegrepet skal forstås snevert og avgrenses til å bare gjelde fysiske personer. Det åpnes dermed for at også privatpersoner i små sammenslutninger som gjør fellesinnkjøp omfattes av lovens virkeområde. Forutsetningen for dette er at privatpersonene inngår kontraktene på vegne av seg selv, og i sitt eget navn. De må heller ikke handler som ledd med egne næringsinteresser, og kjøpet må være ment til personlig bruk.

Det spesielle hensynet for å gi forbrukere en ekstra beskyttelse er altså ivaretatt selv om flere forbrukere organiserer seg som en enhet. Et viktig moment er altså at forbrukerne reelt sett er fysiske personer som handler mot en næringsdrivende eller en antatt mer profesjonell part og at varene som kjøpes er til personlig bruk. For de ulike gruppene som inngår avtaler om felleskjøp vil det så langt kunne legges til grunn at forbrukerkjøpsloven gjelder så lenge hvert enkelt kjøp blir inngått i kjøperens navn.³⁶

Opptreder derimot kjøperne samlet i en gruppe, og gjør kjøpet under felles navn for sammenslutningen vil de risikere å miste forbrukervernet. Unntaket fra dette kan være der det i realiteten er privatpersoner i veldig små sammenslutninger som bare handler til seg selv, og at sammenslutningens status er av underordnet karakter.

³⁶ For grensedragningen mellom fysiske personer og mindre sammenslutninger, se også Tveberg (2008) s. 94-104.

3.1.1 Bruk av mellommann³⁷

Situasjonen i forhold til sammenslutninger kan stille seg annerledes i felleskjøp som organiseres med en mellommann eller annen fullmektig som formidler av avtalen. Dette fordi de samme hensyn til forbrukervern ikke nødvendigvis vil stå like sterkt som når forbrukerne opptrer på egenhånd. Spørsmålet vil referere seg til vurderinger under punkt 3.1 og hvordan hensynet til forbrukervern bør vurderes. Spørsmål rundt mellommannens stilling knytter seg videre til ansvarsfordeling ved eventuelt mislighold. Dette vil behandles senere i oppgaven under punkt 5.

Et hovedspørsmål for å avgjøre i hvilket rettslig landskap felleskjøp faller inn under vil kunne være hvilken rolle en representant eller mellommann har for gruppen av kjøpere.³⁸ Av betydning vil da være graden av mellommannens profesjonalitet, størrelsen på gruppen og hvor stor del av gjennomføringen av avtalen som ligger i hans hender.

Et eksempel på en mindre aktiv rolle er en nøytral representant som kun formidler kontakt mellom kjøper og selger. Dersom et slikt forhold kun bygger på å opprette kontakt mellom partene, kan mellommannen vanskelig sies å ha egeninteresse i selve avtalen, eller få rolle som en part i den og senere tvister. Mellommannen opptrer med andre ord ikke med spesiell profesjonalitet ovenfor motparten. Tilfeller som dette vil kunne være ulike internettmarkeder som Finn.no eller QXL³⁹, som i seg selv ikke representerer noen aktiv rolle i handelen, men i utgangspunktet bare lar kjøperen finne selgeren eller omvendt. På bakgrunn av en slik rolle som formidler vil det vanskelig kunne sies at hensynet til å ivareta

³⁷ Kildebruken vil også under denne del ta utgangspunkt i lovforarbeidene, og suppleres generelt med synspunkter til Tveberg (2008) del 2 om forbrukerkjøpslovens virkeområde.

³⁸ Forutsetningen for drøftelsen blir som i punkt 3.1 at kjøperne individuelt er å anse som forbrukere, og handler til eget formål.

³⁹ En type nettauksjon der man kan kjøpe andres varer og produkter gjennom budrunder. www.qxl.no

forbrukernes interesser forskyves. Kjøperne vil uavhengig av formidleren fortsatt være fysiske personer som reelt sett handler direkte med selger.

På den andre siden ligger de tilfeller der mellommann eller representant får fullmakt til å inngå avtaler og forhandle fram avtalevilkårene som for eksempel pris, mengde og eventuell levering, mot lønn eller provisjon. I disse tilfeller vil en mellommannsrolle raskt kunne opptre som en profesjonell part. Spesielt når denne besitter spesiell fagkunnskap og kontaktnettverk. Under slike forhold kan lett kjøpernes behov for forbrukervern skyves til siden grunnet representantens kompetanse. Kjøpsforholdet vil derfor kunne tenkes å falle utenfor forbrukerkjøpslovens virkeområde. Dette kan begrunnes på to måter. For det første ved at kjøperne ikke lengre er å regne som fysiske personer fordi avtalen er inngått gjennom en juridisk person som opptrer på vegne av dem. For det andre kan man si at kjøperne ikke har behov for forbrukerrettslig vern fordi de opptrer profesjonelt på nivå med selger.

I forhold til den første begrunnelsen vil svaret kunne finnes i departementets drøftelser i forarbeidene. Spesielt ved vurderingen av de kryssende hensyn for hvor omfattende begrepet forbruker er ment å være. Dette er drøftet nærmere ovenfor under punkt 3.1. Departementets uttalelser om kjøpersiden viser der til at så lenge kontraktene blir inngått individuelt med hver enkelt kjøper, eller gjennom fullmakter til mellommannen og varen er ment til eget bruk vil forbrukerkjøpsloven gjelde. Departementet utelukker likevel ikke at situasjonen kan stille seg annerledes der en juridisk person opptrer på vegne av en eller flere fysiske personer.⁴⁰ Dette forhold er ikke nærmere drøftet, og departementet anser det heller her ikke for å være til hinder for en forutsigbar regel om at kun fysiske personer kan omfattes av forbrukerbegrepet. Det vil derfor måtte antas at forbrukerbegrepet bør tolkes avgrensende mot fysiske personer, og at et mulig unntak for bruk av mellommann er overlatt til domstolenes vurdering slik som i punkt 3.1.

⁴⁰ Ot.prp. punkt 3.3.7.2 s. 37.

I forhold til den andre begrunnelsen om nivået av næringsinteresse, organisasjon og profesjonalitet vil svaret avhenge av en vurdering av behovet for forbrukervern, og om mellommannens rolle kan redusere dette. Dette er tatt opp og drøftet i generelle ordlag ved utredningen til forbrukerkjøpsloven, hvor det fra utvalgets flertall blant annet uttales:

”Etter flertallets syn bør forbrukerkjøpsreglene være forbeholdt situasjoner hvor partsforholdet er slik at den reelle begrunnelsen for særlige regler til vern for kjøperen klart er til stede.”⁴¹

Spørsmålet blir således om man bør identifisere kjøperne med mellommannens profesjonalitet, og derfor vurdere kjøpet som inngått mellom profesjonelle næringsdrivende parter.

For å illustrere forbrukerkjøpslovens virkeområde i forhold til kjøpere ved Powerbuy, kan prosessen ved kjøp gjennom Avforum tjene som eksempel. Spørsmålet blir her om medlemmene av Avforum er beskyttet av forbrukervernet som forbrukerkjøpsloven gir. Avforum er organisert som et eget firma som formidler felleskjøp. Dette følger av firmaets betingelser⁴² som må godkjennes og aksepteres før man går med på avtalen om felleskjøp. Det følger videre av betingelsene at man som kjøper kun forholder seg til den selger som velges for det konkrete Powerbuy-kjøpet, og at innbetalingen skjer via Avforum for å kunne holde oversikt over påmeldte. Kjøperne er henvist til å forholde seg til selger eller leverandør med tanke på kjøpsrettslige forhold og eventuelle misligholdssituasjoner etter avtaleinngåelsen, og Avforum fraskriver seg alt ansvar i forhold til fullbyrdelse av avtalen.

Uavhengig av det forhold at hver kjøpsavtale er individuelt inngått i fysiske personers navn, kan det likevel tenkes at kjøperne bør regnes som en profesjonell næringsdrivende part sammen med Avforum. I praksis vil Avforum stå for den helhetlige avtaleinngåelsen og oppgjøret mot selger. Ut fra de opplysninger som ligger på firmaets hjemmesider er det

⁴¹ NOU 1993 nr 27 punkt 2.2.5. s. 34

⁴² Avtalevilkår og betingelser finnes ved registrering på: <http://avforum.no/forum/powerbuy-felleskjop/>

flere momenter som taler for at Avforum er et profesjonelt foretak, med spesialkompetanse på kjøp av denne type. Avforums rolle som mellommann vil normalt kunne gå så langt som å forhandle fram produkt, kvalitet og pris med selger. En slik medhjelper med kunnskap og erfaring vil kunne oppleves som en sterk fordel for kjøperne uten den samme innsikten på fagområdet, og tale for at kjøperne vil ha en større grad av profesjonalitet. Ettersom en vesentlig del av selve avtaleinngåelsen blir gjort av mellommannen, vil det derfor være nærliggende å identifisere kjøperen med tilsvarende profesjonalitet. Ser man på hensynene bak forbrukervernet taler disse for å beskytte private personer mot en antatt sterkere næringsdrivende selger. Dersom begge parter vurderes som profesjonelle, vil det ikke foreligge noen klar ujevnheter i balansen mellom partene og deres forhandlingsstyrke, slik at hensynene bak forbrukervernet ikke står veldig sterkt.

Forarbeidene uttaler i motsetning til dette at det ikke er til hinder for forbrukervernet at man benytter andre til å inngå avtalen for seg, så lenge den er tegnet i deres eget navn. For eksempel at et styremedlem i en sammenslutning får fullmakt av de enkelte medlemmene til å inngå avtalen på deres vegne.⁴³

Forarbeidene må etter dette forstås slik at forbrukerkjøpsloven uansett gjelder så lenge innkjøpet er gjort i den enkelte forbrukers navn. Det vil si at graden av profesjonalitet eller næringsvirksomhet for representanten på kjøpersiden ikke påvirker det forholdet, selv om de generelle hensynene bak et forbrukervern om å beskytte en antatt svakere part ikke vil stå spesielt sterkt i slike tilfeller. Dette må igjen kunne begrunnes i hensynene bak å utforme en klar og forutsigbar forbrukerdefinisjon. I motsatt tilfelle der kjøpet blir foretatt i mellommannens navn eller på vegne av dennes selskap, må resultatet etter dette bli det motsatte. Dette fordi en slik sammenslutning eller organisasjon vil være å regne som selvstendig, og ikke ha behov for forbrukervern selv om det til slutt er forbrukerne som blir de reelle eierne av varene.⁴⁴

⁴³ Jf Ot.prp. nr 44 (2001-2002) pkt 3.3.7.2 s 39.

⁴⁴ Til støtte for dette avsnitts synspunkter jf (Tveberg 2008) s. 95-97.

En annen situasjon som kan tenkes er de tilfellene der man på selgersiden opptrer med en veldig lav karakter av profesjonalitet, eller det er tvil om selger opptrer i næringsvirksomhet etter forbrukerkjøpslovens begreper. I dette tilfellet vil balansen i forholdet mellom kjøper og selger avvike så sterkt at resultatet kan bli et annet. Det er imidlertid ikke noen klar praksis eller uttalelser i forarbeidene om slike tilfeller, og særlig relevant for felleskjøpssituasjoner vil det heller ikke være da selgerne oftest er større etablerte bedrifter. Det som imidlertid uttales i forarbeidene er at det i praksis ikke må stilles store krav på kjøpersiden før man kan regnes som yrkesselger. For å fastlegge hvor grensen går, uttales det videre i forarbeidene at det bør ha en viss betydning for hvem som bør gjøres til forbrukere på kjøpersiden. En mulig løsning på bakgrunn av forbrukerkjøpslovens hensyn kan være å legge større vekt på selve avtalen mellom partene, og ikke gi kjøperne det spesielle preseptoriske forbrukervernet. På bakgrunn av kjøpernes overlegne forhandlingsposisjon i slike tilfeller vil kjøpsloven bli det rettslige grunnlaget ved siden av avtalen. Til støtte for dette synspunkt kommer utvalgets vurderinger ved utredningen til ny forbrukerkjøpslov i 1993. Her uttales det blant annet under utvalgets vurderinger til punkt 2.2.6 at:

”I tilfeller hvor det er balanse mellom partene eller hvor kjøper til og med er den sterke part som utnytter selgeren, er det ikke naturlig med et preseptorisk kjøpervern”⁴⁵

Selv om dette ikke blir tatt direkte til etterfølgelse, kan man se en viss enighet fra departementets side ved behandlingen av utredningen, men at det likevel ikke kan forstås som mer enn en snever unntakssituasjon i de mest ekstreme tilfeller.

⁴⁵ NOU 1993: 27 s. 37

4 Betaling

Hvordan oppgjør avtales og utføres ved felleskjøp vil kunne være av betydning for kjøperne, og spesielt når de er forbrukere. Avtaler om felleskjøp kan omfatte store transaksjoner, og betalingen oppfylder normalt kjøperens kontraktsforpliktelser. Ettersom oppgjør kan innebære store transaksjoner vil dette også kunne utgjøre en betydelig risiko for partene. Et eksempel på dette er der forhåndsbetaling er foretatt, men levering av varen uteblir. Slik var også tilfellet som omtales i artikkelen om Powerbuy i Aftenposten. Der gikk en leverandør av tv apparater konkurs før de kontraktsrettslige forpliktelsene var oppfylt. Konkursen førte til at de handlende ble stående uten varen, og deres innbetalinger ble en del av konkursboets midler. Regelverket og forsvarlig praksis rundt betaling ved felleskjøp vil i det følgende derfor klargjøres med tanke på kjøperens rettsvern.

Et kontraktsrettslig utgangspunkt i forhold til forbrukere vil være hva som avtales mellom partene. Man må likevel se dette i sammenheng med at man i utgangspunktet ikke kan kreve noe fra den andre parten før man har ytet sitt. Dette bygger på at oppgjør skal skje samtidig, eller nærmere bestemt prinsippet om ytelse mot ytelse. Prinsippet følger også av forbrukerkjøpsloven dersom ikke noe annet er avtalt. Kontant betaling ved mottak av varen kan derfor regnes som en trygg og etablert oppgjørsform. En slik oppgjørsmåte anbefales av forbrukerombudet og forbrukerrådet.⁴⁶

Ved Powerbuy forekommer det at forhåndsbetaling avtales, slik at produktene ikke leveres før pengene er betalt. Forhåndsbetalingen kan skje direkte fra brukere til selger via faktura, kreditt eller i en annen praktisk oppgjørsform. Det er også vanlig praksis for felleskjøp at forskuddsbetalingen skjer i to ledd. Det vil si at forbrukerne betaler på forhånd til fellesskapet, som igjen betaler på forhånd til selger. Dette normalt fordi arrangøren av felleskjøpet vil ha pengene overført til seg først for å holde oversikt over

⁴⁶ Forbrukerrådets og forbrukerombudets uttalelser finnes på deres internettsider, og er kommet til uttrykk i høringen ved utarbeidelsen av forbrukerkjøpsloven.

kontantstrømmene, og for å forsikre seg om at noen medlemmer ikke uanmeldt trekker seg fra avtalen.

Spørsmålene som blir relevante i forhold til forhåndsbetaling er om det kan avtales slike vilkår i felleskjøpsavtaler med forbrukerne, og hvordan slike vilkår vil stå seg ved en rimelighetsbetraktning.

4.1 Forskuddsbetaling⁴⁷

Forskuddsbetaling reiser svært aktuelle spørsmål innenfor kontraktsretten. Det har historisk sett ikke vært noe forbud mot å avtale at man betaler på forskudd. Betaling på forskudd vil også i flere tilfeller være praktisk, for eksempel der en selger trenger midler til å framstille varen ved tilvirkningskjøp, eller ved større bestillingskjøp. Man har også sett en økning i bruk av forskuddsbetaling i standardvilkår, spesielt ved internetthandel der selger ofte ikke sender ut varer før betalingen er godkjent.

Det problematiske i forbindelse med forskuddsbetaling som oppgjørsform er at den som allerede har betalt eller gitt kreditt sitter med risikoen for at avtalen faktisk blir fullbyrdet.

Forbrukervernsorganisasjoner⁴⁸ sier i stor grad at forskuddsbetaling bør unngås, da en kontraktspart risikerer å sitte igjen uten pengene eller varene dersom selger går konkurs. Alternativet vil da bli ordinær inndrivning fra konkursboet til selger eller produsent, oftest med mindre muligheter for å få dekket kravet. Blir ikke varen levert mister man også muligheten til å holde kjøpesummen tilbake, og man får dessuten prosessinitiativet i en eventuell påfølgende tvist. For profesjonelle parter stiller dette seg riktignok mer nøytralt da man vil være i bedre stand til å kunne vurdere likviditeten til sine kontraktspartnere.

⁴⁷ Framstillingen tar utgangspunkt i drøftelsene rundt forskuddsbetaling i forarbeidene til forbrukerkjøpsloven.

⁴⁸ Se nærmere de om de ulike organisasjonene som for eksempel forbrukerrådet under pkt 2.1.3.

Innføringen av et forbud mot forbrukerkjøp har vært drøftet ved gjennomgangen av særlige forbrukervernregler ved de tidligere kjøpslovene, men har til nå ikke fått gjennomslag. Begrunnelsen for dette bygger blant annet på hensynene bak selgers behov for sikkerhet og kreditt, og lovtekniske vanskeligheter med gjennomføring av forbudet. Vanskeligheter vil kunne oppstå fordi et eventuelt forbud også må innebære unntak for de situasjoner der samtidig oppgjør ikke lar seg gjennomføre. Slike situasjoner kan være at kjøper og selger ikke er på samme sted, eller at man i spesielle tilfeller er avhengig av finansiering eller kreditt gjennom tredjepersoner.

Det ble i forarbeidene til forbrukerkjøpsloven gjort en grundig gjennomgang av mulighetene for å forby forskuddsbetaling, men resultatet ble at forbrukerkjøpsloven åpner for at betalingstidspunkt kan avtales i § 38. Dette følger av bestemmelsens annet ledd som åpner for at andre løsninger en umiddelbart oppgjør ved levering kan avtales. Forbrukeren er likevel ikke bundet av en forhåndsavtale der han er forpliktet til å betale på et bestemt tidspunkt uavhengig om selgeren oppfyller til rett tid, etter § 38 tredje ledd. Bestemmelsen er ment som et vern mot kamuflerte avtaler om forhåndsbetaling.

Ved gjennomgangen av lovforslaget ble det fremmet sterke ønsker fra de fleste høringsinstanser om å innføre et generelt, eller begrenset forbud mot forhåndsbetaling, eller andre former for garantiordninger for innskutte midler der forskuddsbetaling ikke vil være praktisk.⁴⁹ Det uttales fra Forbrukerrådet i høringen at avtaler med klausuler om forskuddsbetaling raskt vil kunne være urimelig for forbrukere. Som begrunnelse pekes det på at kjøper sitter med hele den økonomiske risikoen for oppfyllelse av kontrakt og levering av varen ved forskuddsbetaling. I denne sammenheng vises det til EF direktivet 93/13. Dette direktivet innebærer at klausuler i avtaler kan være urimelige dersom de pålegger forbrukeren å oppfylle sine forpliktelser før selgeren har oppfylt sine. Dette følger av vedlegget til artikkel 3.3 om urimelige kontraktsvilkår bokstav O.

⁴⁹ For høringsinstansenes fullstendige uttalelser i forbindelse med forskuddsbetaling jf Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) pkt. 3.9.3.

”The Annex shall contain an indicative and non-exhaustive list of the terms which may be regarded as unfair.” Article 3.3.

Obliging the consumer to fulfil all his obligations where the seller or supplier does not perform his” Annex (O).”⁵⁰

Forbrukerkjøpsloven tar delvis sikte på å gjennomføre forbrukerkjøpsdirektivet som Norge folkerettslig er forpliktet til å gjennomføre gjennom EØS avtalen. Herunder ved ikke å gi lover i strid med direktivet. Det følger av presumsjonsprinsippet at norsk rett forutsettes å være samsvarende med direktivet. Ved uklarheter må man derfor ta utgangspunkt i direktivene. Ved tilfeller av motstrid mellom norsk rett og direktivene skal den norske retten på grunn av dette tolkes slik at den kommer i samsvar med direktivenes hensikter og formål. Direktivet er imidlertid et minimumsdirektiv, og den norske lovgivningen står i utgangspunktet fritt til å gi et bedre vern enn hva som kreves gjennom direktivet.

Departementet har tatt direktivet til betraktning i forarbeidet, men bemerker at det bare er tale om vilkår som etter omstendighetene kan anses urimelige. Noe videre standpunkt ser ikke departementet ut til å ta i forhold til dette spørsmålet, men det bør kunne forstås slik at visse avtaleklausuler kan settes til side som urimelige i forbrukerforhold.⁵¹ Det rettslige grunnlaget for å sette til side vilkår om forskuddsbetaling for forbrukere må etter all sannsynlighet derfor kunne ligge i direktivets bestemmelser eller ved anvendelse av avtalelovens § 36. Ved departementets totale vurdering kommer det i forarbeidene til kjøpsloven fram at man likevel ikke finner det nødvendig med et forbud mot forskuddsbetaling. Begrunnelsen er dels å finne fra de tidligere lovforarbeidene til

⁵⁰ Council Directive 93/13 EEC of 5 April 1993. Art 3.3

⁵¹ Et typisk tilfelle vil kunne være standardkontrakter om leie eller kjøp med forbrukere, der det ikke er rom for å avtale andre vilkår. Forholdet med å sette til side klausuler om forskuddsbetaling etter en rimelighetsvurdering i dette avsnitt, er diskutert med studenter Johan Heilmann og Reidar Lunde på det juridiske fakultet.

kjøpsloven der det blant annet ble fokusert på vanskelighetene med å lovteknisk innføre en slik regel, ettersom det må være rom for unntak. I forarbeidene til forbrukerkjøpsloven suppleres dette videre med at et forbud vil ha begrenset nytte for forbrukerne. Andre tekniske ordninger og forbrukerombudets arbeid med å gi informasjon om risikoen ved forskuddsbetaling vil etter departementets syn være til bedre nytte.

Selv om avtaler om forskuddsbetaling etter dette ikke er lovstridig, vil enkelte klausuler og vilkår i avtaler likevel kunne settes til side etter en rimelighetsbetraktning. Avgjørelsen om slike vilkår er urimelige eller ikke bør etter forbrukerombudets uttalelser bygges på en konkret rimelighetsvurdering av selgerens behov opp mot aktuelle ulemper for forbrukeren.

Forbrukerombudet har på sine internettsider lagt ut momenter til en slik vurdering. Dette følger også av retningslinjene for felles nordiske standpunkter til handel og markedsføring på internett fra oktober 2002.⁵²

Ved en rimelighetsvurdering av avtaleklausuler om forskuddsbetaling vil det etter de nordiske standpunktene legges vekt på at næringsdrivende må kunne begrunne dette kravet ut fra forholdets egenart. Til vurderingen av forholdets egenart er det listet opp enkelte momenter gjennom standpunktene. Momentene er ikke fullstendige, og vil ikke nødvendigvis være avgjørende for å sette til side en avtaleklausul som ugyldig. Momentene vil likevel bidra til å fokusere på viktige punkter ved helhetsvurderingen av klausulenes rimelighet.

For det første må behovet for å få pengene på forskudd vurderes. Her må det altså vurderes om selger har et reelt behov for å få betalingen på forskudd, og om dette behovet kan dokumenteres. Dette kan typisk være ved framstilling eller produksjon av en ikke masseprodusert vare. Eksempler på dette kan være bestillingskjøp der selger eller produsent ikke har likviditet til å dekke produksjonskostnadene. Dersom behovet for

⁵² Samarbeid mellom de nordiske forbrukerombudene om felles standpunkter vedrørende handel og markedsføring på internett. Jf www.forbrukerombudet.no.

forskuddsbetaling går opp, øker normalt terskelen for at vilkår om forskuddsbetaling blir urimelig. Man bør i denne sammenheng også vurdere selgerens behov for at kjøper faktisk oppfyller sin del av forpliktelsene, og ikke trekker seg ut. I enkelte tilfeller kan selger bli urimelig hardt rammet dersom man blir sittende igjen med et produkt det er svært vanskelig å få videresolgt.

Beløpets størrelse er også ansett å være av betydning for rimeligheten av klausuler om forskuddsbetaling. Ved store beløp vil følgene av mislighold eller konkurs bli tilsvarende større for kjøperne. Dette vil være relevant for avtaler om felleskjøp, der det innbetalte beløpet er betydelig, ettersom det kan gjelder store bestillinger.

I forhold til tidsaspektet blir det viktige momentet hvor lang tid før levering beløpet må forskuddsbetales. Ved større tidsrammer øker også risikoen for mislighold. Kjøperen vil dessuten miste inntjeningsmuligheten av potensiell avkastning fra beløpet.

Et annet moment er om det kan stilles sikkerhet for innbetalingen. Forskuddsbetaling kan være tilfredsstillende dersom selger stiller sikkerhet for at oppfyllelse faktisk skjer. Dette kan gjøres ved leveringer underveis, sette beløpet på en sperret konto, eller ved å reservere summen på kjøpers konto. Ulike former for depositum kan også tilfredsstille sikkerheten.

Argumenter for å benytte forskuddsbetaling ved felleskjøp vil være at det inngås bindende avtaler mot en selger. Gruppen av forbrukere er selvstendig bundet til avtalen mot selger, og samtidig innad avhengig av at alle i gruppen virkelig gjennomfører avtalen slik at de gode vilkårene vil gjelde. Muligheten for at en eller flere av de aktuelle kjøperne trekker seg fra avtalen er likevel til stede. Forskuddsbetaling vil kunne avhjelpe risikoen for at selger blir sittende igjen med tungt omsettelige varer. Betalingen vil da lage en berettiget forventning hos selger om at kjøperne oppfyller sine forpliktelser.

Bestillinger av en viss størrelse kan innebære at selger eller produsent ikke har muligheter til å opprettholde tilstrekkelige varelagre på forhånd. Dermed kan det tenkes at de har

behov for penger på forskudd til å kjøpe materialer og deler. På den andre siden vil sjelden material og produksjonskostnader overstige salgskostnader, og ved eventuelle tap har selger eller produsent mulighet til å pulverisere tapet.

I forhold til beløpets størrelse vil behovet variere ut i fra hvilke varer som kjøpes.

Forbrukerombudet gir ingen veiledning på dette området, men det må antas man snarere vil finne et avtalevilkår om forskuddsbetaling av en bestilling på et femtitalls biler urimelig, framfor en bestilling på et femtitalls radioapparater ettersom risikoen for et betydelig tap vil øke betraktelig. Motsatt vil riktignok risikoen øke for selger eller produsent ved produksjon av biler, men de vil lettere ha mulighet til å inndrive kravene, og har dessuten muligheter til å pulverisere tapet.

Tidsaspektet vil på mange måter kunne gjenspeile argumentet for beløpets størrelse etter som lengre tidsrom vil kunne føre til større rentetap og andre investeringsmuligheter.

Motsatt vil ofte bestillinger som innebærer store beløp også kunne føre til en lengre produksjonstid, men i forhold til forbrukere synes det mindre rimelig å la dem sitte med risikoen over et lengre tidsrom.

Med tanke på sikkerheten og garantier er det er det for salg over internett kommet flere løsninger fra uavhengige eksterne parter. Et eksempel på dette er PayPal⁵³ som skal fungere som mellompost for betalingen, og sikre en trygg transaksjon når levering av varen skjer. Ved organiserte felleskjøp kan løsningen med en betalingstjeneste som PayPal fungere som en sikker løsning. I praksis med felleskjøp fungerer ofte mellommannen som en slik betalingstjeneste. Dette foregår slik at alle kjøperne først betaler inn til mellommannen, som i sin tur gjør opp med selger ved levering. Problemer vil imidlertid kunne oppstå dersom det foreligger misforståelser eller kontraktsbrudd mellom kjøper og selger. I tvister eller uavklarte tilfeller med selger risikerer kjøperne at mellommannen som

⁵³ For nærmere redegjørelse for betalingsanordningen, se www.paypal.com eller den lignende ordningen www.payex.no

besitter pengene, feilaktig utbetaler disse. Dette skal belyses ved den tidligere nevnte saken med Avforum som mellommann jf pkt 4.2.

Sammenlagt er det altså etter dette ikke rettstridig å avtale forhåndsbetaling ved forbrukerkjøp eller andre typer av handelsavtaler. Selv om det ikke eksisterer noe totalt forbud mot å avtale forskuddsbetaling, vil enkelte avtaleklausuler og vilkår likevel kunne settes til side som urimelige etter avtl. § 36 jf direktiv 93/13 EØF. Dette etter en helhetlig rimelighetsvurdering av avtalen på bakgrunn av de momenter som er nevnt ovenfor.

4.2 Betaling gjennom Avforum⁵⁴

Når det gjelder den tidligere nevnte saken med Avforum som arrangør av Powerbuy var selve hovedårsaken til problemene som oppstod at det ble foretatt forskuddsbetaling. Ettersom betalingen i seg selv ikke var rettstridig, kan det likevel stilles spørsmål om et slikt vilkår kan ansees rimelig i forhold til kjøperne.

Rent teknisk ble innbetalingen gjort av ca 50 personer som ville kjøpe tv apparater i fellesskap til ca 30 000 kr pr. stk. Betalingen gikk til Avforum som i sin tur skulle gjøre opp hele beløpet med selgeren av tv apparatene.

Avforum krevde i sine avtalevilkår pengene innbetalt på forhånd av kjøperne, slik at oppgjøret skulle skje samlet, og for å forhindre at enkelte medlemmer umotivert skulle falle fra. Isolert sett kan dette forsvares med at det ble avtalt og akseptert at mellommannen skulle få rollen med å fullføre handelen. Avtalevilkårene var for øvrig også framsatt, og gjort til en betingelse for kjøpet. Rimeligheten ved å avtale en slik forhåndsbetaling synes godt begrunnet av organisatoriske hensyn, og medfører ingen umiddelbar risiko ovenfor en kjøper da beløpet bare er avtalt betalt til formidleren av avtalen og ikke direkte til selger.

⁵⁴ Eksemplet med Avforums forskuddsbetaling bygger på en konstruksjon av de påståtte forholdene. Forholdet kom imidlertid ikke opp for retten slik at sakens fakta og beviser ikke er rettslig prøvet, og må derfor vurderes som et rent eksempel til illustrasjon

Det kan likevel tenkes en teoretisk risiko for mislighold fra Avforums side, og en sterkere sikkerhet for de relativt store beløpene kunne derfor vært etablert. På den andre siden var det avtalt en rask levering av varene og forutsetningen for selve felleskjøpet var at alle måtte delta i fellesskap.

Ut fra dette veier de fleste argumenter i retning av at forskuddsbetaling til Avforum var nødvendig. Vilkåret om forskuddsbetaling til Avforum kan derfor ikke isolert ansees som urimelig i forhold til avtalen, tatt i betraktning hvordan et slikt kjøp med over 50 kjøpere praktisk kan gjennomføres.

I forhold til forskuddsbetalingen til selgerens nettbutikk stiller situasjonen til forskuddsbetalingens rimelighet seg mer tvilsom. Betalingen på forskudd til selger var ikke avtalt med kjøperne, og Avforum handlet i dette tilfellet på egenhånd. Beløpets størrelse, og det forhold at selger med mindre sannsynlighet har hatt behov for forskuddsbetaling tilsier at en slik avtale vil kunne være urimelig i forhold til forbrukerne. Ettersom det likevel var deres mellommann som inngikk avtalen på vegne av dem, og transaksjonen allerede var skjedd ville en tilsidesettelse av eventuelle avtaleklausuler ikke være gjennomførbare. Resultatet ble derfor at kjøperne ble henvist til ordinær inndrivelse fra konkursboet.

Avforum i sin rolle som formidler av kjøpet burde forvente å ha opptrådt med en viss grad av profesjonalitet. Betalingen gjaldt et bestillingskjøp i stort antall, og hensyn til selgers likviditet kunne om mulig forutsatt et ønske om en sikkerhet. Likevel bør tv apparatene regnes som masseproduserte vare, og selgeren burde etter en rimelig oppfatning hatt muligheten til å tilby en viss kreditt. Det forhold at forbrukerne ikke godkjente eller ble informert om denne kontantoverføringen kan ha gjort Avforums handlinger ansvarsbetingende etter erstatningsrettens regler. Se under punkt 5 om erstatningsansvar for mellommenn.

5 Erstatningsansvar

Når det kommer til kjøp og salg gjennom en mellommann vil et naturlig spørsmål være om det kan oppstå grunnlag for et erstatningsansvar ved mislighold, og hvem som i tilfellet er nærmest til å bære det.

Et utgangspunkt for den videre drøftelse vil være at mellommannen ikke er part i kjøpsavtalen. Selve handelen forgår mellom kjøper og selger med mindre noe annet skulle være avtalt. Som følge av dette vil en mellommann ikke stille med noe ansvar etter selve kjøpsavtalen, slik som plikt til retting eller omlevering etter kjøpsloven.⁵⁵

Bakgrunnen her blir den avtale som er inngått mellom kjøperne og mellommannen. Avhengig av hvilken rolle mellommannen har hatt vil han kunne komme under et ansvar etter avtalen og kontraktsrettens regler.

I denne sammenheng vil oppmerksomheten rettes mot de tilfeller der en mellommann kan bli erstatningsansvarlig etter sine rettslige forpliktelser for kjøpernes formuestap ved felleskjøp. Spørsmålet blir om det kan opereres med et eget ansvar for mellommenn i denne type kjøpssituasjoner. Det kan for eksempel gjelde tilfeller av manglende opplysninger, illojalitet, dårlige kontraktsvilkår som bruk av forskuddsbetaling eller at man på annen måte går ut over avtalens rammer. Paralleller kan her trekkes til andre typer kjøp, og lignende roller som mellommann eller megler. Ansvarsformene for eiendomsmeglere, revisorer, offentlige kontrollorganer og andre mellommenn vil være til hjelp i fortsettelsen for å fastlegge mellommannens ansvar.

⁵⁵ At mellommannens rolle ligger utenfor kjøpsavtalen følger også av forbrukerkjøpslovens forarbeider Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) punkt 3.7.1 flg.

Det går et generelt skille i erstatningsretten med ansvar i eller utenfor kontrakt. Vurderingsmomentene blir i stor grad de samme, og det kreves i begge tilfeller et ansvarsgrunnlag, en adekvat årsakssammenheng, et økonomisk tap og en subjektiv bebreidelse av skadevolder der det ikke er snakk om et objektivt ansvar.

Forskjellene ligger i hovedsak i hensynene bak erstatningsreglene. For ansvar utenfor kontrakt som omfatter alminnelige integritetskrenkelser er hovedformålet primært å gjenopprette skaden ved erstatning av tapet. Noe som kan sies å bygge på samfunnsmessige hensyn. For ansvar i kontrakt som normalt oppstår ved formuesskader er hensynene bak erstatningsreglene primært preventive. Dette for å bedre kunne opprettholde håndhevelsen av kontraktsrettslige forpliktelser, og for å skape et oppfyllelsespress.⁵⁶

5.1 Ansvarssubjektene⁵⁷

For å kunne avgjøre om det er grunnlag for et erstatningsansvar er det viktig å kunne slå fast hvem som potensielt kan pådra seg dette ansvaret.

Ansvarssubjektene vil normalt være partene i avtalen eller kontrakten. Ved avtaler der kjøperen benytter seg av en mellommann er begge å regne som parter i et eget kontraktsrettslig forhold der de står i forpliktelse til hverandre. Ved Powerbuy vil dette normalt være kjøperen med sine forpliktelser som oppdragsgiver, og mellommannen med sine forpliktelser som oppdragstaker. For oppdragsgiver vil forpliktelsen ofte ikke bestå av mer enn å yte et økonomisk vederlag for tjenesten. Det må likevel vurderes om oppdragsgiver som skadelidte har medvirket til skaden. Dette vil vurderes nærmere under aktsomhetsvurderingen pkt. 5.2.2. For mellommannens vedkommende er forpliktelsene

⁵⁶ Hovedmomentene bak erstatning innenfor kontraktsretten er hentet fra Hagstrøm (2003) om erstatningsansvar.

⁵⁷ Framstillingen er sammenlignet med framstillingen av ansvarssubjektene for Eiendomsmegling. Rosen (2005) Kap. 3.

normalt mer sammensatt, og det kan ofte være flere ledd knyttet til mellommannens oppgaver. Spørsmålet er videre om andre kan identifiseres med mellommannen.

For de tilfeller der en mellommann er ansatt ved et foretak eller en virksomhet dukker spørsmålet om arbeidsgiveransvar opp. Dette ansvarsgrunnlaget følger av skadeerstatningsloven⁵⁸ § 2-1 og innebærer at arbeidsgiver kan bli ansvarlig for skade som er voldt forsettelig eller uaktsomt av arbeidstaker under utføring av arbeid eller verv for arbeidsgiveren. Relevant vil arbeidsgiveransvaret først være der mellommannen er ansatt hos arrangøren av et felleskjøp, slik at man kan identifisere disse. I enkelte tilfeller kan dette være aktuelt, men ettersom variasjonen er stor i de ulike arrangørene av Powerbuy må hvert tilfelle vurderes konkret. Ansvarssubjektet vil i det følgende derfor bare ta utgangspunkt i selve mellommannen. Ansvarsgrunnlaget for arbeidsgivere eller selskaper forutsetter forøvrig at skadeserstatningslovens krav er oppfylt og i tillegg at de øvrige kriterier for erstatning foreligger.

5.2 Ansvarsgrunnlaget⁵⁹

Den rettslige forankringen for erstatningsansvar innfor kontraktsretten er det alminnelige ulovfestede uaktsomhetsansvaret eller culperegelen. Dette er en ansvarsform som over lang tid er utviklet i rettspraksis, og innebærer i hovedsak et ansvar for den forpliktede til å opptre tilstrekkelig varsomt eller aktsomt i forhold til sine oppgaver. En person vil altså kunne risikere et erstatningsansvar dersom han påfører noen et økonomisk tap som har sammenheng med sin uaktsomme opptreden. Culperegelen er i flere tilfeller lovfestet, men da innenfor bestemte rammer slik man for eksempel finner i bilansvarsloven, luftfartsloven eller skadeerstatningsloven der lovens virkeområde begrenser de skadetilfeller den er ment å dekke. Rene formuesskader forøvrig faller således normalt utenfor slik lovgivning.

⁵⁸ Skadeserstatningsloven av 13. juni 1969 nr 26.

⁵⁹ Prinsippene rundt det erstatningsrettslige vernet, og oppdelingen av culperegelen er inspirert av framstillingene til Hjelmeng (2007).s25-40, og Hov (2002) Kap. 13 om erstatningsgrunnlagene.

Ansvarsgrunnlagene er lite lovregulert i norsk lovgivning utenfor spesialtilfellene, men det finnes rikelig med rettspraksis.

I mellommannsforhold viser Hov til at uaktsomhet som ansvarsgrunnlag antakelig bygger på en analogisk anvendelse av kommisjonsloven⁶⁰ § 17 og agenturloven⁶¹ § 8 som anvender begrepet å forsømme sine plikter, for å fastslå ansvar.⁶²

En annen måte å fastslå uaktsomhetsansvaret som ansvarsgrunnlag i mellommannsforhold vil være å vise til rettspraksis der dette har blitt lagt til grunn.⁶³ Noen større betydning for hvordan man begrunner ansvaret vil det sannsynligvis ikke være ettersom de likevel underbygger uaktsomhetsansvaret.

Hvordan culparegelen som ansvarsform skal vurderes avhenger av flere ulike faktorer som kan systematiseres ved at culparegelen deles inn i en rettighetsside og en pliktside.

Rettighetssiden vil først og fremst ta for seg spørsmålet om den skadde interessen er erstatningsrettslig vernet, og pliktsiden vil rettes mot hvordan culpanormen skal praktiseres der interessen er skadet. Hovedbegrunnelsen for en slik inndeling ligger i at disse spørsmålene bør vurderes separat. Dette fordi de ulike spørsmålene bygger på ulike hensyn og begrunnelser. Det har innenfor fagmiljøene eksistert en uenighet om hvor nødvendig en slik inndeling er.

Det kan vises til debatten i Hjelmengs framstilling av revisors erstatningsansvar⁶⁴, der bakgrunnen for uenigheten kort fortalt synes å bygge på at enkelte juridiske forfattere⁶⁵

⁶⁰ Lov 30. juni 1916 nr 1.

⁶¹ Lov 19. juni 1992 nr 56.

⁶² Se Hov (2002) s. 205.

⁶³ Se eksempler der retten har fastslått et uaktsomhetsansvar for mellommenn: Rt.1988 s. 7. Ansvar på culpagrunnlag for meglere. Rt. 1995 s. 1530 Et strengere profesjonsansvar for yrkesutøvere. RG 1985 s. 73. Alminnelige erstatningsregler også for andre mellommenn.

⁶⁴ De sentrale vurderinger bak uenigheten er hentet fra Hjelmeng (2008) Kapittel 3. S. 24-31

mener det ikke bør trekkes en grense mellom formuesskader og integritetskrenkelser. De ser det nærmere slik at interessen i alle tilfeller bør nyte samme vern av den erstatningshjemmelen culpanormen gir. Videre ser det ut som derfor ønsker å knytte vurderingen av dette spørsmålet nærmere selve aktsomhetsvurderingen.

I motsetning til dette hevder andre forfattere deriblant Lødrup⁶⁶ og Hagstrøm at nettopp denne nyanseringen er nødvendig for at erstatningsregelen ikke skal bli for omfattende og at man derfor kan begrense ansvaret ved adekvansregelen, eller tilfeller av kalkulert risiko fra skadelidtes side.

Selv om det foreligger kryssende synspunkter virker hovedpoenget med en slik oppdeling av culpanormen ikke urimelig selv om løsningen kan bli den samme uten. Et argument for å ha en oppdeling er for å kategorisere de ulike spørsmålene mer oversiktlig, og for å sette opp en klar ramme for erstatningsansvaret ved formuesskader.

5.2.1 Erstatningsrettslig vern⁶⁷

Ved vurderingen av erstatningsansvar etter culpanormen må det for det første foreligge en begrunnelse for erstatningsansvar. Uttalt med andre ord må skadelidte ha en interesse som det er grunnlag for å verne med erstatningsrettslige regler. For de tilfellene det gjelder skader på ting eller mennesker er begrunnelsen som oftest klar nok, da man som regel ønsker en preventiv og gjenopprettende effekt. Spørsmålet vil derimot kunne stille seg annerledes når det gjelder formuesskader. Dette fordi mange formuestap generelt er aksepterte og bygger i stor grad på en vurdering av risiko. Det er for eksempel ikke uvanlig med store formuestap innenfor børser og finansvirksomheten, uten at dette nødvendigvis er å bebreide andre for, men snarere sin egen vurdering av risikofaktorene.

⁶⁵ Se for eksempel Kristian Andersen: Culpaansvaret og den skadede interesse, LOR 1962 s.164. Henvist fra Hjelmeng (2007) side 26.

⁶⁶ Se for eksempel drøftelser under culpaansvaret i Lødrup (1999) Kap. 9 s. 160 flg.

⁶⁷ Framstillingen bygger på Hjelmeng (2007) s. 41-50

Vurderingen av om det foreligger en erstatningsrettslig vernet interesse vil bygge på den forventningen skadelidte vil ha ut fra lovbestemmelser, avtale eller på ulovfestet grunnlag. For bestemmelser i lovgivningen er svaret ofte klart, da det normalt ligger til grunn en vurdering og beslutning gjennom lovarbeidet som tilsier at forventningene stemmer med det vernet loven setter opp. For avtalers vedkommende vil det også ofte være klart at skadelidte har sine interesser beskyttet mot mislighold, med mindre det foreligger rene ansvarsfraskrivelser som må ha redusert forventningene hos skadelidte. Erstatningsrettslig vern på ulovfestet grunnlag må vurderes opp mot de forventningene skadelidte kunne tenkes å ha hatt ut fra sedvaner eller praksis innenfor området skaden gjelder.

I forholdet mellom kjøpere og mellommannen må det altså for å vurdere erstatningsansvar, foreligge et vern for å beskytte kjøpernes interesser mot mellommannens opptreden. Det sentrale for å fastslå et slikt vern vil være om kjøpernes forventninger kan begrunnes i avtalen, ved rådgivning, veiledning eller i alminnelig praksis i næringen. En klar avtale, eller muntlige forsikringer om et sikkert resultat må antas å være tilstrekkelig for å kunne fastslå en slik interesse vernet. På den andre siden vil enighet om å gjøre sitt beste eller å komme til en rimelig løsning, i enkelte tilfeller være for vagt til å fastslå et spesielt erstatningsrettslig vern. Et eksempel på dette vil kunne være kjøpernes forventninger til sin mellommann i forhold til de råd og den veiledning de måtte få. Forventningene kan tilsynelatende ikke være spesielt store dersom mellommannen er en kamerat som gir løse råd, i forhold til en profesjonell og organisert mellommann på lønnet oppdrag. For de tilfeller som ikke gjelder et godt resultat, men bare en lojal opptreden må det nok enda mindre til for at interessen ikke skal ha et vern ut i fra alminnelig god forretningsskikk. Et annet moment som må vurderes i denne sammenheng er nærheten og tilknytningen til skaden. Momentet innebærer at skader eller formuestap som er fjernt avledet og mangler tilstrekkelig tilknytning mellom kjøper og mellommann ikke kan sies å begrunne spesielle forventninger om erstatningsrettslig vern for kjøperens interesser. Et eksempel på slike tilfeller kan gjelde der varene kjøperne får er av dårlig kvalitet eller at selger yter dårlig service. Dersom mellommannens oppdrag går ut på å forhandle fram avtalen til en bestemt pris vil ikke kjøpernes forventninger til produktene være beskyttet og tilknyttet

mellommannens ansvar. Fjernt avledete formuesskader eller tap kan derfor ikke alltid knytte seg opp mot skadelidtes forventninger. Vurderingen henger nært sammen med kravet til adekvat årsakssammenheng, men på bakgrunn av drøftelsene til Hjelmeng⁶⁸ forstås dette slik at dette kravet gjelder også for rettighetssiden.

5.2.2 Aktsomhetsvurderingen⁶⁹

Når det kommer til pliktsiden ved culpa-regelen må spørsmålet om kontraktsmedhjelperen har handlet uaktsomt vurderes. Spørsmålet kan også være om kontraktsmedhjelperen burde handlet annerledes. Generelt kan man kalle det en aktsomhetsvurdering i forhold til Culparegelen. En naturlig inndeling av problemstillingen vil være å sette opp en objektiv side der man fastlegger den normale aktsomme opptreden, eller hvordan man korrekt ville handlet, og deretter vurdere det opp mot hva som faktisk har vært tilfellet. Den subjektive siden vil deretter knyttes opp mot hva kontraktsmedhjelperen har tenkt, og om han er å bebreide for utvist skyld gjennom uaktsomhet eller forsett.

For å finne ut om en kontraktsmedhjelper har handlet uaktsomt, bør man sette opp en norm for en forsvarlig og aktsom framgangsmåte, og deretter vurdere om kontraktsmedhjelperen som skadevolder objektivt har fulgt denne. Man vil med andre ord etterprøve om det foreligger avvik fra det som kan regnes som normale løsninger. Det må også vurderes om det finnes subjektive forhold hos skadevolder som kan betinge ansvar. I det følgende vil det ikke tas sikte på å fastlegge adferdsnormer for alle ansvarssituasjoner. Det vil i stedet fokuseres på å belyse vurderingsmomentene som ligger til grunn for å bygge opp de ulike handlenormene.

⁶⁸ Utgangspunkt i kommentarer Hjelmeng (2007) s. 41-50

⁶⁹ Momenter for å sette opp en aktsomhetsnorm for en mellommann er hentet fra Hjelmeng (2007). Kap. 4, og Hov (2002) Kap. 13.

Grunnlaget for å sette opp en aktsomhetsnorm vil variere fra situasjon til situasjon, men for forholdet mellom kjøper og mellommann ved felleskjøp vil et naturlig utgangspunkt være hva som avtales mellom dem, altså som oppdragsgiver og oppdragstaker.

Som følge av dette bør utgangspunktet være at det man har avtalt i en kontrakt, har man også et normalt krav på å få oppfylt. Dette bør være åpenbart ved avtaler som krever et klart og bestemt resultat, for eksempel å få varen utlevert ved kjøp og salg, eller å få overlevert huset i forskriftsmessig stand ved entreprisekontrakter og likedan ved andre håndverkertjenester.

Når det avtales tjenester eller hjelp fra tredjepersoner til å inngå en kjøpsavtale vil det normalt ikke være et like synlig krav som kan etterprøves. Dette fordi de ikke er part i hovedavtalen, men bare står forpliktet til sin oppdragsgiver. Forholdet mellom en mellommann og kjøpere ved felleskjøpsavtaler vil være et slikt tilfelle. Avtaleforholdet mellom en kjøper og en mellommann tar utgangspunkt i en tjeneste basert på den enes kunnskaper og erfaring. Ofte vil en avtale gå ut på at mellommannen skal kontakte en leverandør eller selger for å forhandle fram rettferdige kjøpsvilkår og gode priser. Det er derimot ikke like ofte at alle vilkår eller priser er bestemt på forhånd i vilkårene, slik at resultatet kan bygge på mellommannens innsats. Tilfellet er nært beslektet med for eksempel eiendomsmeglere, revisorer og advokater som formidler sine tjenester basert på yrkesmessig profesjon, uten noe synlig eller garantert resultat. I likhet med andre mellommenn er de heller ikke part i selve salget eller rettssaken og holder seg derfor normalt på dette området fri fra ansvar. På den andre siden vil de som oftest bli pålagt et strengt profesjonsansvar på bakgrunn av deres særlige kunnskap på sine fagområder. Her vil det være avviket fra den forsvarlige yrkesutøvelse som betinger ansvar.⁷⁰

Det er ikke klart om profesjonalitetsansvaret bør sees på som et selvstendig ansvarsgrunnlag, eller om det bare legger føringer for en strengere aktsomhetsvurdering til culpaspørsmålet. Det vil praktisk sett uansett måtte være to sider av samme sak ettersom de

⁷⁰ Se til støtte for dette Lødrup (1999) s. 281.

øvrige vurderingene av årsakssammenheng, økonomisk tap og erstatningsrettslig vernet interesse vil være de samme.

Kravet til en aktsom opptreden for de nevnte profesjonelle yrkesgrupper inneholder ofte generelle uttalelser som god skikk regler. Her kan nevnes som eksempel god meglerskikk,

*"Oppdragstaker skal i sin virksomhetsutøvelse opptre i samsvar med god meglerskikk med omsorg for begge parter interesser. Oppdragstakeren må ikke opptre på noen måte som er egnet til å svekke tilliten til oppdragstakerens integritet og uavhengighet."*⁷¹

og god regnskapsskikk og revisorskikk:

*"Dette innebærer regelfesting av at revisor skal bekrefte at den revisjonspliktige virksomhetens årsregnskap er i samsvar med gjeldende lov og at det er samsvar mellom opplysningene i styrets årsberetning og årsregnskapet. Lovbestemte krav til årsregnskap og årsberetning må suppleres med god regnskapsskikk, likesom lovbestemte krav til revisjonen suppleres med god revisjonsskikk."*⁷²

Noe nærmere definisjon på slike god skikkregler blir ikke gitt i forarbeidene eller der de er lovfestet. De er likevel utbredt som retningsstyrende regler, og finnes også i for eksempel avtalelovens § 36, som bruker begrepet god forretningsskikk.⁷³ Avtaler mellom kjøpere og mellommenn kan inneholde tilsvarende vage begreper om god skikk som for eksempel ved å gjøre sitt beste, eller å komme til en rimelig enighet. De omtalte god skikk normene for aktsom adferd ser etter dette ikke i seg selv ut til å gi noe klart svar på hva som faktisk ligger i en aktsom opptreden for mellommannen.

⁷¹ Eiendomsmeglingsloven § 6-3

⁷² NOU 1997: 9 s. 77

⁷³ Begrepet god forretningsskikk i avtaleloven blir likevel sjeldent brukt på forhold som det strider mot. Dette fordi slike forhold vanligvis også bli urimelige etter en helhetsvurdering av bestemmelsen.

Det som kan sies om god skikk normer er at brudd på dem i seg selv ikke innebærer noe ansvarsbetingende. Overtredelse av god skikk normer gir altså ingen automatisk garanti for at handlingen eller unnlatelsen er erstatningspliktig. Derimot vil tolkningen av disse sammen med rettspraksis og bransjepraksis gi holdepunkter for vurderingen av selve culpanormen. For de spesielle fagområder vil mye av kjørereglene også ligge i de øvrige lovbestemmelsene om for eksempel opplysningsplikt og undersøkelsesplikt, rettspraksis og øvrig etablert bransjepraksis. Mange av disse lovbestemmelsene kan tenkes å ha en sterk overføringsverdi også til de ulovfestede tilfellene for andre mellommannsforhold. Ettersom de er lettere tilgjengelige, og bygger på samme tidligere praksis kan de være til hjelp ved en aktsomhetsvurdering. Det som går tydelig som en felles faktor i kjørereglene eller kildene er kravet om uavhengighet og en lojal opptreden ovenfor partene. At fagets og bransjens standard vil kunne være retningsgivende følger av flere avgjørelser i høyesterett. I blant annet Rt. 1988 s. 7 og Rt. 2001 s. 1702 blir det lagt til grunn at krav og forventninger må ta utgangspunkt i hva kontrakten går ut på, men at når kontrakten slutes som ledd i næringsvirksomhet vil det måtte foretas en profesjonell vurdering av skadevolders aktsomhetsnorm der fagets eller bransjens standard er retningsgivende.⁷⁴

For avtaler med mellommenn til å inngå kjøpsavtaler er man utenfor de lovregulerte områdene, men hovedprinsippene til en standard for aktsom opptreden eller til profesjonalitetsansvaret hos meglere og revisorer og andre må kunne antas å ha en overføringsverdi på disse situasjonene.

Ettersom en mellommann ved felleskjøp jobber på oppdrag, og normalt må antas å være en erfaren aktør i en etablert bransje vil det åpne for mulighetene for å legge til grunn en streng aktsomhetsnorm i forhold til opplysninger, lojalitet og dels profesjonalitet. Dette bør forstås slik at åpenbare tilfeller av svik eller illojal opptreden er ansvarsbetingende der de øvrige forutsetningene for erstatning er tilstede. Det mest åpenbare eksemplet på dette vil kunne være illojalitet som forsøk på svindel, eller der en mellommann setter til side

⁷⁴ Se også Hagstrøm (2003) s 452-459 for bruk av god skikkregler ved vurdering av aktsomhetsnormen.

kjøperens interesser, for å fremme sine egne. For andre tilfeller av uaktsomhet er ikke grensen for hva som er erstatningsbetingende handlinger eller unnlaterseer nødvendigvis like skarpe. I forhold til profesjonalitet vil en streng aktsomhetsnorm ved første øyekast innebære relativt lite rom for typiske feil og mislighold ved oppdraget. Det følger likevel av Høyesterett i Rt. 1995 s. 1530 at det må foreligge et visst spillerom før adferd som kan kritiseres, må ansees som erstatningsbetingende uaktsomhet. Saken gjaldt erstatningskrav mot eiendomsmegler og takstmann etter kjøp av bolighus. Saken ble ført på påstand om meglers og takstmannens uaktsomhet på grunn av angivelig brudd på opplysningsplikt. Saksøker vant ikke fram etter rettens vurdering av standarden god forretningsskikk etter § 11 i daværende eiendomsmeglingslov fra 1938. Hovedbegrunnelsen lå i at opplysningsplikten ikke var ubegrenset, og at det ikke kunne forventes mer utover vanlig besiktigelse av eiendommen i forhold til dens byggetekniske standard.⁷⁵

Dommen slår fast at feil eller forsømmelser ved utførelsen av sitt oppdrag, vil kunne være ansvarsbetingende for profesjonsutøvere, og at det foreligger en streng aktsomhetsplikt, men likevel ikke ubegrenset. I vurderingen må de konkrete forhold som er kritikkverdig vurderes opp mot partenes handleplikter i forhold til hverandre. Dommens betydning vil måtte antas å ha verdi også utenfor eiendomsmeglerees rettslige forhold, da kommentarene også knyttes generelt til yrkesutøvere. Det må likevel bemerkes at det vil stilles strengere krav til nøytralitet hos en eiendomsmegler, ettersom man i større grad skal ivareta begge parters interesser. For en mellommann ved felleskjøp vil det i hovedsak være kjøperens interesser som oppdragsgiver som skal ivaretas.

Hvilke forventninger som foreligger mellom partene vil kunne gi gode indikasjoner på partenes handleplikter i forhold til hverandre, og hva som kan danne et videre grunnlag for aktsomhetsnormen. Forventningene vil bygges opp av flere faktorer som avtalen, informasjon gitt på forhånd, reklamemateriell og eventuelt andre forsikringer eller muntlige uttalelser. Det kan på dette grunnlag ikke settes opp en konkret norm for alle tilfeller av

⁷⁵ Se til støtte for dette avsnitt Hjelmeng (2007) s. 70-79.

felleskjøp med mellommann, men generelt kan man presisere de forventninger som ligger fra kjøperen, rettsystemet og samfunnet for øvrig. En generell utforming vil normalt være at man forventer at en mellommann som kontraktsmedpart skal ivareta sine interesser etter kontrakten på en god og forsvarlig måte. Ut fra dette kan man finne ut hvordan en alminnelig dyktig aktør innen for felleskjøp ville ha opptrådt.

En mellommann og arrangør av felleskjøpsavtaler bør som utgangspunkt holde seg til det avtalte med oppdragsgiver. Her spiller begge partenes opptreden inn i vurderingen. En mellommann har klart nok mulighet til å fraskrive seg visse ansvarsområder ved kontrakt. Adgangen til fraskrivelse fra ansvar vil selvfølgelig begrense seg til de konkrete områder som er uttrykkelig avtalt, og utenom dette må man kunne forvente å følge allment akseptert forretningsskikk. Om det overhodet er mulig å fraskrive seg god skikk normer der disse ikke er lovfestet er et annet spørsmål. Kontraktsfriheten vil tale for at dette bør kunne aksepteres, men relevant trenger spørsmålet ikke bli utenom de ytterst få spesielle tilfellene. Dette fordi man som oppdragsgiver eller kjøper med dette aksepterer en høy risiko, og derfor ikke kan sies å ha forventninger om noe annet resultat. Det ansvarsbetingende element ville da falle utenfor, og mellommannen må i de fleste tilfeller uansett ansees som fri for ansvar. For oppdragsgiveren eller kjøperen er det et poeng å se grensen mellom mellommannens ansvarsområde og sin egen kalkulerte risiko. Dette blir egentlig en vurdering av skadeevnen for oppdraget, og der muligheten for gevinst er større er det som regel også større risiko. Åpenbare ansvarsfraskrivelser eller forbehold vil klart nok avlive alle forventninger.⁷⁶

De generelle føringer om god forretningsskikk stiller et krav til mellommannen å opptre lojalt og redelig overfor sin kontraktsmedpart. Dette punktet vil omfatte både opplysningsplikt om spesielle forhold i forbindelse med elementene i selve kjøpsavtalen, og produktet som blir gjenstand for handelen. Det avtalte om for eksempel omfanget, kvaliteten og tidsaspektet vil spille en betydelig rolle for hva mellommannen klarer å

⁷⁶ Forholdet til ansvarsfraskrivelse i kontrakt er inspirert av framstillingen i Hagstrøm (2003) Kap 24.

forhandle fram. Et typisk eksempel vil være å legge til rette for forsvarlig oppgjør og levering.

En plikt til redelighet vil også som nevnt innebære et ansvar for korrekt håndhevelse av bransjenormer og den alminnelige kontraktsrett, men det er normalt her det går en grense for hvor langt aktsomhetsnormen skal rekke. Problematikken rundt forhåndsbetaling fra Avforum under punkt 4.2 kan illustrere dette. Drøftelsen forutsetter en situasjon der oppgjørsformen ikke er kontraktsregulert, og vurderingen i forhold til aktsomhetsnormen må bero på de øvrige faktorene som lovregulering og bransjenormer. Som det tidligere under punkt 4.1 er slått fast er det ikke rettstridig å avtale forhåndsbetaling, og i enkelte tilfeller kan det ansees som fordelaktig. Når det likevel advares mot denne oppgjørsformen fra offentlige rådgivende organer slik som forbrukerrådet og det for øvrig ikke er en utbredt praksis innenfor de fleste handelsområder, kan det stilles spørsmål om denne handlingen er i tråd med god forretningsskikk.

Et spørsmål blir om Avforum klarte å ivareta kjøpernes interesser på god nok måte da de som mellommann akseptere innbetaling av hele summen for tv-apparatene før de var levert. Ettersom resultatet ble et stort tap for kjøperne stiller dette seg i utgangspunktet nokså tvilsomt. Man må likevel gjøre vurderingen ut fra hvordan Avforum kunne og burde ha handlet. Et sentralt moment i en slik vurdering vil være om det forelå alternative handlingsmåter. Ettersom hovedreglen om samtidig oppgjør var et alternativ for Avforum, vil forskuddsbetalingen styrke grunnlaget for å si at normale bransjenormer og regler ikke ble tatt til følge. Den aktsomme aktør ville i en slik situasjon normalt ha opptrådt mer forsiktig, og gjort bedre undersøkelser av selgers troverdighet og økonomiske situasjon på forhånd. Dersom de øvrige forutsetninger for erstatning var til stede ville en slik handling kunne fravike i så stor grad fra en aktsom opptreden at forholdet kunne blitt erstatningsbetingende. Risikoen ved å betale på forskudd kan vanskelig lastes kjøperne i den nevnte situasjonen etter som de vanskelig kunne forvente en slik løsning av en

profesjonell aktør som Avforum. Avforum kan med andre ord ha utvist en uaktsom handling i forhold til å ivareta kjøpernes interesser med å betale pengene på forskudd.⁷⁷

En aktsomhetsnorm for mellommenn i kontraktsforhold vil etter dette bygge på flere grunnlag. Av betydning utenfor de lovregulerte tilfellene vil være en tolkning av selve avtalen mellom partene og gjeldende praksis innenfor bransjene. Ved tolkningen vil et viktig moment være å vurdere de forventinger kontraktspartene har dannet seg på bakgrunn av opplysninger, rådgivning og selve avtalen. Ved selve vurderingen om et forhold er ansvarsbetingende er det avgjørende momentet om skadevolder objektivt sett har handlet i strid eller unnlatt å handle i forhold til gjeldende aktsomhetsnorm, og om det forelå andre tilfredsstillende handlingsalternativer.

5.2.3 Subjektive forhold⁷⁸

Et moment som vil kunne være av betydning for om mellommannens handlinger eller unnlatelser er ansvarsbetingende, er de subjektive forhold. Dette er med andre ord en vurdering av om det foreligger forhold hos mellommannen som gjør at hans handlinger subjektivt kan ansees som rettstridige eller ikke, og eventuelt om de da er ansvarsbetingende eller ikke.

De forhold som kommer opp til vurdering er blant annet graden av utvist skyld. Det vil si i hvor stor grad man subjektivt er å bebreide for å uaktsomt eller forsettelig ha forårsaket skaden eller tapet. I denne sammenheng må man fastlegge om det foreligger forhold som begrunner eller utelukker ansvar. Her kan det for det første spørres om mellommannen var i faktisk eller rettslig villfarelse. I dette ligger det at man må vurdere om det kan være

⁷⁷ Eksemplet med Avforums forskuddsbetaling bygger på en konstruksjon av de påståtte forholdene. Forholdet kom imidlertid ikke opp for retten slik at sakens fakta og beviser ikke er rettslig prøvet, og må derfor vurderes som et rent eksempel til illustrasjon.

⁷⁸ Framstillingen av de subjektive forhold ved erstatningsansvaret er inspirert av framstillingen til Lødrup (1999) Kap 18 og 19, og Hjelmeng (2007) Kap 4,5.

grunner som fører til at mellommannen ikke var klar over de faktiske forhold, og at han ikke kunne bebreides for å ikke vite dette. Et eksempel på dette kan være at mellommannen ikke fikk opplyst eller bekreftet at noen hadde trukket seg fra kjøpet, og derfor baserte seg på uriktige tidligere tall om antall varer som skulle kjøpes. Videre kommer vurderingen om mellommannen var i unnskyldelig uvitenhet om rettslige forhold. Det stilles her strenge krav til den utøver som opptrer innenfor sin spesifikke fagbransje. Det kan likevel tenkes tilfeller kan der man har fulgt etablert og fast praksis, men ikke har fått tilgang nyere avgjørelser fra retten eller de lovgivende organer.

Dersom mellommannen opptrer med god fagkunnskap og er spesialisert vil det som kunne virke skjerpene på aktsomhetsvurderingen. Dette må også kunne gjelde for de tilfeller der mellommannens spesialisering går utover det som kreves av de generelle bestemmelser og praksis. Særlig i tilfeller der dette er reklamert med på forhånd, eller tatt med som vilkår i avtalen.⁷⁹ Motsatt vil man derimot ikke kunne gå ut i fra at aktsomhetsnormen reduseres der mellommannen er mindre faglig kompetent enn det som følger av alminnelig bransjenormer og praksis. Et eksempel kan være der mellommannen opptrer i et felleskjøp og er tilknyttet eget firma som reklamerer for denne type virksomhet. Situasjonen kan tenkes å stille seg annerledes der det ikke foreligger forutsetninger for at man besitter noen spesiell kunnskap, typisk der mellommannen ikke er mer enn en tilfeldig valgt venn. Dette vil normalt føre til at kjøperens forventinger ikke kan bli særlig høye. Rent indre og personlige forhold slik som sykdom og lignende vil normalt ikke kunne tas i betraktning isolert ved aktsomhetsvurderingen hos skadevolder.

5.3 Økonomisk tap, adekvans og årsakssammenheng

Det stilles i tillegg til reglene om ansvarsgrunnlaget, også krav om et erstatningsmessig tap, årsakssammenheng og adekvans. Med årsakssammenheng menes at det må være en forbindelse mellom handlingen, skaden og tapet før det kan bli tale om erstatningsansvar.⁸⁰

⁷⁹ Jf. Hjelmeng 2007 s 127-129.

⁸⁰ Se også Lødrup (1999) s. 60.

Dette vil si at handlingen mellommannen har foretatt eller unnlatt ved utførelsen av sitt oppdrag må være årsaken til at tapet eller skaden har oppstått. I forhold til adekvans er det et spørsmål om hvilke skader som skal dekkes av ansvaret. For at skadevolder ikke skal risikere å bli erstatningsansvarlig for alle tenkelige følger avledet av skaden er det derfor bare de adekvate eller påregnelige følger av skaden som betinger erstatning. Hva som i sin tur er påregnelig innebærer en sammensatt vurdering av blant annet skadens art, påregneligheten av den, hvor avledet den er, hvor risikoen for skade bør plasseres og hvem som er nærmest til å bære ansvaret.⁸¹ I forhold til påregneligheten bør det som utgangspunkt legges til grunn en normal persons sannsynlighetsvurdering. I kontraktsretten har det vært hevdet at det bør legges til grunn et strengere krav for sannsynlighetsvurderingen bygget på de spesielle kunnskaper man besitter. I motsetning til dette kan det hevdes at i kommersielle forhold vil risikoen for større tap lettere kunne oppstå.⁸² Totalt sett kan det slås fast at fastleggelsen av adekvans i erstatningsretten vil bygge på en helhetlig vurdering av både objektive og subjektive forhold.

Den tidligere nevnte situasjon med forskuddsbetaling fra Avforum vil kunne være til hjelp for å illustrere kravet om en påregnelig årsakssammenheng. På tidspunktet for betalingen var en rekke advarsler og opplysninger om risikoen ved forskuddsbetaling kjent for mellommannen. På bakgrunn av hans erfaring innenfor handelsbransjen må det legges til grunn at risikoen for formuesskade har vært klar for mellommannen. Ved å akseptere den bestemte oppgjørsformen må det også ha vært synbart for mellommannen at en formuesskade kunne lede til et økonomisk tap for forbrukerne.

Det stilles videre krav til at skade på en erstatningsrettslig vernet interesse, må føre til et økonomisk og påviselig tap. Som eksempel har altså ikke kjøpere ved felleskjøp noe erstatningsrettslig krav mot mellommannen hvis de ikke har lidt noe økonomisk tap i kroner og øre. Dette vil gjelde selv om en handling har vært illojal eller rettstridig fra mellommannens side.

⁸¹ For de ulike vurderingsmomenter jf Lødrup (1999) s. 331-360.

⁸² For mer helhetlig utredning av momentene til adekvansregelen jf Hagstrøm (2003) s 528-532.

Det alminnelige utgangspunkt for å fastsette erstatningen vil være full erstatning for det konkrete og individuelle tap kjøperne har blitt utsatt for. Utgangspunktet vil være det direkte tapet som følger av skaden eller den rettstridige handlingen til mellommannen.⁸³ I enkelte tilfeller kan det tenkes at man som kjøper også har hatt andre og mer indirekte tap i forbindelse med formuesskaden, slik som kostnader ved forhandling og inngåelse av kjøpskontrakten. Hva som kan komme med i en erstatningsutmåling vil avhenge av hvordan man har løst adekvansspørsmålet. I enkelte forhold må som nevnt en slik vurdering gjøres grundig, og flere momenter må tas i betraktning, blant annet vurdering av risiko og urealistiske forventninger.

⁸³ Jf Hagstrøm (2003) kapittel 20, spesielt s. 525-540

6 Et blikk framover

Konseptet med felleskjøp for forbrukere er som innledningsvis fortalt i startfasen når det gjelder organisert handel over internett. En forutsetning for en videre vekst vil være økt interesse fra de millioner av internettbrukere verden over. For at dette skal lykkes må det gjennom praksis og lovgivning etableres et klart regelverk som kan gi trygghet og sikkerhet for at handelen gjennomføres på en forsvarlig måte. For å få til dette bør man gå igjennom de rettslige rammene for denne type kjøp, og vurdere om det er etablert en tilstrekkelig sikker løsning for å sikre at handelen kan foregå trygt og effektivt.

En mulighet for å sikre at kjøpsforholdet blir tilstrekkelig regulert er å innføre nye regelverk og lover spesifikt for denne type felleskjøp. En slik løsning vil være effektiv for å eliminere bort eventuelle rettslige usikkerhetsmomenter som for eksempel om forbrukervernet skal gjelde eller ikke. Problemet ved en ny lovregulering er imidlertid at det vil ta lang tid å innføre og tilpasse den til de faktiske forhold. Ettersom utbredelsen av felleskjøp over internett er et på et tidlig stadium vil det heller ikke kunne legges til grunn at alle forhold umiddelbart vil bli regulert av en ny lov. En ny lovgivning vil derfor nødvendigvis ikke være spesielt klargjørende for alle tvister som kan oppstå, og grensen mot ordinære typer kjøp kan bli vanskeligere å trekke. En detaljert lovgivning kan dessuten raskt bli for omfattende, slik at man risikerer å miste de fordelene som avtalefriheten innebærer. En for omfattende eller streng lovregulering vil kunne føre til at markedsutviklingen bremses opp, og at handelsmarkedet blir tilbakeholdent med å gjennomføre nye ideer som ellers kan være til gunst for alle parter i en handelssituasjon.

En mer naturlig framgangsmåte vil være å sikre en klargjøring av de rettslige rammer ved at det eksisterende regelverk tilpasses nye handelsforhold. Regelverket bør i denne

sammenheng være fleksibelt og tilpasse seg de faktiske og reelle forholdene for deltakerne i et felleskjøp.

I forhold til forbrukervernet er felleskjøp forsøkt regulert og tilpasset til forbrukerkjøpslovens virkeområde. Man kan i forarbeidene lese at lovens virkeområde skal forstås på ordet, og i utgangspunktet ikke omfatte grupper eller organisasjoner. Det virker her som lovgiverne har valgt å prioritere en klar og forutsigbar regel. Et spørsmål i den sammenheng er om prioriteringen er tatt på bekostning av at andre med et reelt behov for forbrukervern risikerer å falle utenfor. Svaret vil avhenge av hvor fleksibelt man ønsker at regelverket skal være. Ut fra de hensyn som bygger opp under selve forbrukervernet vil en regel som inkluderer forbrukere også i nye handelsmåter være en god løsning så lenge dette kan gjennomføres på en fornuftig måte.

En måte å tilføye nyvinninger i næringslivet til norske regler kan være ved å synliggjøre kravene som stilles for dem i loven. Dette vil gjøre det enklere for deltakere i felleskjøpsgrupper å få oversikt over sin rettslige posisjon, og dermed økt forutsigbarhet. En tilføyelse i loven om at også sammenslutninger av forbrukere skal omfattes, vil kunne være tilstrekkelig. I forhold til erstatningsreglene vil det samtidig være nødvendig å synliggjøre hvordan den rettslige situasjonen er ved bruk av mellommann. Dette kan gjøres ved en tilføyelse i forbrukerkjøpsloven.

Det problematiske i denne sammenheng er hovedsakelig det lovtekniske arbeidet med endring eller utvidelse av lovgivningen. Et slikt arbeid vil raskt kunne resultere i en stor og tung bestemmelse med et mangfold av unntak. En slik løsning risikerer da å gå på bekostning av det enkle og forutsigbare ved regleverket. Alternativet vil derfor være å overlate utviklingen og tilpasningen av regelverket til domstolene. Dette synes også å være foretrukket metode for å tilpasse norsk rett til nye varianter av et rettsforhold. Fordelen med dette vil være at man med tiden oppnår en klar og forutsigbar regel, og ofte en viss veiledning utover det rene definisjonsspørsmålet.

I forhold til forbrukerdirektivet vil utvidelser av lovgivningen i utgangspunktet ikke by på problemer da det er tale om et minimumsdirektiv Norge er forpliktet til å gjennomføre. Medlemsstatene vil derfor stå fritt til å gi et bredere forbrukervern enn det kreves i direktivet. En begrensning på dette kan likevel bli aktuelt dersom EU-kommisjonen får igjennom sitt forslag om å totalharmonisere forbrukerlovgevingen i Europa. Forslagene er under utarbeidelse, og ble sommeren 2006 lagt ut for høring blant medlemslandene. En generell omlegging vil medføre at medlemsland vil bli pålagt å følge en felleseuropeisk ufravikelig lovgivning, slik at det ikke lenger er tale om minimumsdirektiver. Resultatet vil da kunne bli at medlemsland med et sterkt forbrukervern blir nødt til å beskjære sine eksisterende forbrukervernregler. En eventuell tilpasning av reglene til kollektive forbrukerkjøp må i en slik situasjon foretas av EU som lovgivende organ.⁸⁴

En nyvinning i norsk rett som allerede vil kunne få betydning for forbrukere i felleskjøpssituasjoner er åpningen for å tillate gruppesøksmål etter den nye tvisteloven⁸⁵ kapittel 35. Det bestemmelsene åpner for er at enkeltpersoner kan slå sammen sine krav, og gå til felles søksmål mot en motpart. Gevinsten av dette er at kravets sum blir større, og derfor faller lettere inn under kravene til tvistegjenstandens verdi for saksbehandling etter tvisteloven. I tillegg til dette vil saksomkostningene kunne fordeles på flere, og terskelen for å gå til søksmål i en tvist senkes.

Som en oppsummering kan det slås fast at det foreligger et forbrukervern ved kollektivkjøp, men at hva som skal omfattes av forbrukervernet ikke kommer klart nok fram av gjeldende regelverk. Det vil av den grunn eksistere enkelte feller som forbrukere kan havne i dersom rammene for forbrukerkjøpslovens virkeområde og ansvarsforholdene for mellommenn ikke blir gjort klarere og mer presise. Ved en forsvarlig rettslig regulering

⁸⁴ For nærmere informasjon om harmoniseringen av forbrukerreglene jf:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/Forbrukerområdet/EU-gjennomgar-direktiver-pa-forbrukeromra.html?id=498097>, med henvisninger til kommisjonens forslag.

⁸⁵ Lov 17.06.2005 nr. 90.

og de rette forutsetninger i markedet til stede, vil framtiden for kollektive kjøp over internett være positiv også i Norge.

7 Kildeliste

Lover

Lov 13. mai 1988 nr. 27. Lov om kjøp (kjøpsloven).

Lov 21. juni 2002 nr. 34. Lov om forbrukerkjøp (forbrukerkjøpsloven).

Lov 31. mai 1918 nr. 4. Lov om avslutning av avtaler, om fullmakt og om ugyldige viljeserklæringer (avtaleloven).

Lov 15. januar 1999 nr 2. Lov om revisjon og revisorer (revisorloven).

Lov 23. mai 2003 nr. 35. Lov om visse sider av elektronisk handel og andre informasjonssamfunnstjenester (ehandelsloven).

Lov 13. juni 1969 nr. 26. Lov om skadeserstatning (skadeserstatningsloven).

Lov 29. juni 2007 nr. 73. Lov om eiendomsmegling (eiendomsmeglingsloven).

Lov 28. april 1978 nr. 18. Lov om behandling av forbrukertvister.

Lov 19. juni 1992 nr. 56. Lov om handelsagenter og handelsreisende (agenturloven).

Lov 30. juni 1916 nr. 1. Lov om kommisjon. (Kommisjonsloven).

Lov 17. juni 2005 nr. 90. Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven).

Direktiver

Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts.

Directive 1999/44/EC of 25 May 1999 on certain aspects of the sale of consumer goods and associated guarantees.

Forarbeider

Ot.prp. nr. 75 (1997-1998)

Ot.prp. nr. 44 (2001-2002)

Ot.prp. nr. 80 (1986-1987)

NOU 1993: 27

NOU 1997: 9

Monografier

Bergsåker (2007)	Bergsåker, Trygve, Ingvild Ericson og Monica Viken.
<i>Rettspraksis om eiendomsmeglingsloven</i> . 1. utg. Oslo, 2007.
Eckhoff (2001)	Eckhoff, Torstein og Jan E. Helgesen. <i>Rettskildelære</i> . 5. utg. Universitetsforlaget 2001.
Gisle (2005)	Gisle, Jon, <i>Jusleksikon</i> . 2. utg. Oslo, 2005
Hagstrøm (2003)	Hagstrøm, Viggo og Magnus Aarbakke, <i>Obligasjonsrett</i> . Oslo, 2003.
Hjelmeng (2007)	Hjelmeng, Erling, <i>Revisors erstatningsansvar</i> . Bergen, 2007.
Hov (2002)	Hov, Jo, <i>Avtalebrudd og partsskifte, Kontraktsrett 2</i> . 2. utg. Oslo 2002.
Krüger (1999)	Krüger, Kai, <i>Norsk kjøpsrett</i> . 4. reviderte utg. Bergen, 1999.
Lødrup (1999)	Lødrup, Peter, <i>Lærebok i erstatningsrett</i> . 4. utg. Oslo, 1999.
Marinussen (2004)	Martinussen, Roald, <i>Kjøpsrett</i> . 5. utg. Oslo, 2004.

Ovegaard (2005)	Halling-Ovegaard, Søren, <i>Advokaters Erstatningsansvar</i> . 2. utg. København, 2005.
Rosen (2005)	Rosen, Karl og Dag Torsteinsen, <i>Eiendomsmegling – rettslige spørsmål</i> . 1. utg. Oslo, 2005.
Selvig (1999)	Selvig, Erling, <i>Kjøpsrett til studiebruk</i> . Oslo, 1999.
Selvig (2006)	Selvig, Erling, <i>Kjøpsrett til studiebruk</i> . 3. utg. Oslo 2006
Surowiecki (2004)	Surowiecki, James, <i>The Wisdom of Crowds</i> . Doubleday 2004.
Tveberg (2008)	Tveberg, Arnulf, <i>Forbrukerkjøpsloven med kommentarer</i> . 1. utg. Oslo 2008.
Woxholth (2006)	Woxholth, Geir, <i>Avtalerett</i> . 6. utg. Oslo, 2006.

Artikler/Publikasjoner/Tidsskrifter

Bergsåker (2005)	Bergsåker, Trygve, "Erstatningsrett. Forholdet mellom megleransvar og selgeransvar". <i>Nytt i privatretten</i> 2005. Hefte 4. S. 10-11.
www.e24.no publisert 26.08.07	Advarer mot felleskjøpsfeller. <i>Aftenposten</i> . http://e24.no/naeringsliv/article1958692.ece

Rettspraksis

Rt. 1995 s. 1350

Rt. 1988 s. 7

Rt. 2001 s. 1702

RG 1985 s. 73

Annen praksis

Forbrukertvistutvalget

FTU 1990/360

FTU 1981/178

FTU 1983/255

Internettsider

www.forbrukerportalen.no

Forbrukerrådets hjemmeside.

www.forbrukerombudet.no

Forbrukerombudets hjemmeside.

www.avforum.no

Avforums hjemmeside.

www.avforum.no/forum/powerbuy-felleskjop

Avforums portal for felleskjøp.
Informasjon om Powerbuykonseptet

www.trendwatching.com

www.trendwatching.com/trends/crowdclout.htm

Informasjon om Powerbuy, nye
forretningsideer og utviklinger.

www.letsbuyit.com

Tidligere aktør innen Powerbuy. Åpner
våren 2008. Informasjon om
Powerbuykonseptet.

www.taobao.com

www.liba.com

www.teambuy.com

www.pingelpartner.nl

Aktive arrangører av felleskjøp over
internett, ikke i engelske versjoner.

www.PayPal.com

Online betalingstjeneste.

www.payex.no

Online betalingstjeneste

Personer

Jon-Eivind Lygren:

Daglig leder Avforum. Korrespondanse pr. e-post oktober 2007. Bedt om oppdaterte avtalevilkår, men har ikke mottatt disse da de er under utarbeidelse.

Viggo Hagstrøm:

Professor i rettsvitenskap.
Korrespondanse pr. e-post. 7. og 11. Mars 2008.
Spørsmål om hensyn bak forbrukerkjøpslovens bestemmelse om rekkevidde for mindre organisasjoner.

Korrespondanse over e-post er elektronisk lagret, og kan framskaffes ved behov.

Johan Heilmann

Student Juridisk Fakultet

Reidar Lunde

Student Juridisk Fakultet

Andre

Norsk lovkommentar

Gyldendal rettsdata. www.reettsdata.no

Lovdata

www.lovdata.no

Regjeringen

www.regjeringen.no

8 Lister over tabeller og figurer m v